

METSÄN KESKELLÄ

Erityisoppilaan oppimisen tukeminen fyysisen oppimisympäristön avulla

Lapin yliopisto

Taiteiden tiedekunta

Tekstiiliala

Tilan ilme -maisteriohjelma

Syksy 2011

Paula Tikkanen

Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta

Työn nimi: Metsän keskellä, Erityisoppilaan oppimisen tukeminen fyysisen ympäristön avulla

Tekijä: Paula Tikkanen

Koulutusohjelma: Tekstiiliala, Tilan ilme -maisteriohjelma

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 67 sivua + liitteet 10 sivua

Vuosi: Syksy 2011

Tiivistelmä:

Tutkielman tutkimuskysymyksenä oli: millainen fyysinen erityisoppimisympäristö tukee erityisoppilaiden oppimista? Kysymykseen haettiin vastauksia haastatteluaineiston pohjalta, jossa selvitettiin opettajien kokemuksia fyysisen ympäristön vaikutuksesta erityisoppilaan oppimiseen. Haastattelu kohdennettiin seitsemälle opettajalle, joilla on kokemusta erityisoppilaiden kanssa työskentelemisestä. Tutkielmaa varten havainnoitiin myös olemassa olevia oppimisympäristöjä.

Tutkielmaan kuuluu taiteellinen osio, jossa kerätyn aineiston pohjalta luotiin Metsän keskellä -sisustuskonsepti, joka on tarkoitettu erityisoppilaita varten. Syntynyt konsepti vastaa erityisoppimisympäristön antamiin tarpeisiin ja haasteisiin sekä on tukemassa erityisoppilaan oppimista. Tutkielmassa konseptia sovellettiin Utajärven keskuskoulun erityisopetustiloihin.

Aineistosta tehtyjen päätelmien pohjalta tutkielmassa esitetään oppimisen kannalta kolme tärkeää erityisoppimisympäristön ominaisuutta. Oppimista tukevat oppimisympäristön viihtyisyys, keskittymisen takaaminen eri keinoin sekä erilaisten oppilaiden huomioiminen fyysisen ympäristön tilaratkaisuissa. Tutkielman pohjalta voidaan todeta, että jo pienillä fyysisen ympäristön tekijöillä on vaikutusta erityisoppilaan oppimiseen ja hyvinvointiin.

Avainsanat:

erityisoppilas, oppimisympäristö, oppimisen tukeminen, sisustuskonsepti, sisustussuunnittelu

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi X

University of Lapland, Faculty of Art and Design

The name of the pro gradu thesis: Metsän keskellä, How to support the learning of a pupil with special needs by the aid of the physical learning environment

Author: Paula Tikkanen

Degree programme: Textile, Tilan ilme -master programme

The type of the work: Pro gradu thesis

Number of pages: 67 pages + 10 pages of appendices

Year: Autumn 2011

Summary:

The research question in the thesis was: what kind of the physical special learning environment supports the learning of pupils with special needs? Using the interview material answers to the question were sought. The purpose was to find out teachers' experiences how the physical environment affects the learning of a pupil with special needs. Seven teachers were interviewed for the thesis. They all had some experience in working with pupils with special needs. The existing learning environments were also observed for the thesis.

An artistic part is included in the thesis. Metsän keskellä -an interior design concept based on the collected material and meant for the pupils with special needs is created in this artistic part. The concept corresponds to the needs and the challenges of the special learning environment and supports the learning of the pupil. In the thesis the concept was used in the planning of special learning environments in Utajärvi Central School.

Referring to the collected material the thesis discovers three important features in the special learning environments which support learning. Comfort, ensuring the possibilities to concentrate and paying attention to different pupils in the physical environment are ways to support learning. Based on the thesis it can be seen that very small physical environment factors are important to the learning and well-being of the pupils with special needs.

Key words: Pupil with special needs, Learning environment, Supporting of learning, Interior design concept, Interior design

Other information:

I give a permission the pro gradu thesis to be used in the library X

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Lähtökohdat	1
1.2	Tutkimuskysymys, tutkimuksen tavoite ja rajaus	1
1.3	Tutkimusmenetelmä ja -aineisto	3
1.4	Viitekehys	4
2	Oppilas ja ympäristö	6
2.1	Erytisopetus	6
2.2	Oppimisympäristö	7
2.3	Erytisoppimisympäristö	8
2.4	Fyysinen ympäristö	10
2.5	Ympäristöpsykologia	11
2.6	Koulurakentaminen	12
3	Erytinen sekä samalla tavallinen oppimisympäristö	14
3.1	Erytisoppimisympäristöjen luonne	14
3.2	Pohjaratkaisut erityisopetustiloissa	15
3.3	Kaikille aisteille jotain	18
3.4	Sopivasti erottumatta	20
4	Keskittymällä parempiin oppimistuloksiin	22
4.1	Keskittyminen erityisoppimisympäristössä	22
4.2	Äänimaailma	23
4.3	Valoa säätelymahdollisuuksilla	24
4.4	Tilaa oppimiselle	25
4.5	Sopivasti virikkeellisyyttä	27
5	Viihtyisyys ja oppiminen	30
5.1	Viihtyisyys oppimisympäristöissä	30
5.2	Luontoa sisälle	31
5.3	Pehmeyttä	33

5.4	Oma oppimisympäristö	34
5.5	Omaa rauhaa ja yhdessäoloa	36
6	Utajärven keskuskoulun erityisopetustilojen suunnittelu	37
6.1	Lähtöasetelma	37
6.2	Erytisopettajat suunnitteluprosessissa	38
6.3	Esimerkkejä oppimisympäristöjen tilaratkaisuista.....	39
7	Metsän keskelle	44
7.1	Konseptin ideointi	44
7.2	Konseptin kehittyminen materiaalivalintojen kautta	47
7.2.1	Lähtökohtia konkreettisille valinnoille	47
7.2.2	Puiden keskellä.....	48
7.2.3	Kiven rouheutta - pehmeää ruohikkoa	50
7.2.4	Linnun laulua ja veden solinaa	53
7.2.5	Kuun kajastuksesta auringon paisteeseen	54
7.2.6	Muuta metsässä	55
7.2.7	Metsässä yhdessä ja yksin.....	56
7.2.8	Viimeiset askeleet Metsän keskelle	57
7.3	Metsän keskellä -tilakonsepti.....	58
8	Pohdinta	61
	Lähteet	63
	Liitteet	

1 Johdanto

1.1 Lähtökohdat

Pitkään on tiedetty, että rakennussuunnittelun avulla elinympäristöä kehittämällä, voidaan samalla vaikuttaa ihmiseen. Pahimmillaan ympäristö voi suoraan määrätä tai rajoittaa käyttäytymistä; parhaimmillaan ympäristö voi antaa mahdollisuuksia, kimmokkeita ja herätteitä (Nuikkinen 2005, 14). Yhtenä lähtökohtana tutkielmalleni on ollut oma kiinnostukseni siihen, kuinka fyysisellä ympäristöllä voidaan olla helpottamassa ihmisten oloa.

Aiheen valintaan on ollut vaikuttamassa myös erityisopetukseen liittyvä keskustelu. Erityisoppilaiden määrä on lisääntynyt Suomessa useiden vuosien ajan. Keskustelua on herättänyt myös erityisoppilaiden integroinnin lisääminen tavallisiin luokkiin.

Tutkielmaani liittyy tutkimuksellisen osion lisäksi taiteellinen osio. Taiteellisessa osiossa suunnitelen tilakonseptin, jota sovelletaan Utajärven keskuskoulun erityisopetustiloihin. Tilakonsepti pohjautuu tutkimusosioon ja sen tarkoituksena on olla vaikuttamassa oppimisympäristössä olevien oppilaiden oppimiseen positiivisesti.

Aiheeseen perehtymällä saan itselleni arvokasta lisätietoa tulevaa suunnittelijan työtäni varten. Työssäni voin hyödyntää saatua tietoa erilaisilla osa-alueilla, joissa ympäristön vaikutus ihmiseen on korostuneessa asemassa. Tieto on tärkeää myös opettajille, jotka haluavat muuttaa ja sisustaa oppimisympäristöjä oppilasystävällisemmäksi.

1.2 Tutkimuskysymys, tutkimuksen tavoite ja rajaus

Tutkimuskysymyksenäni on, millainen fyysinen erityisoppimisympäristö tukee erityisoppilaiden oppimista? Kerään tietoa, miten fyysisen ympäristön eri elementeillä, kuten huonekaluilla, vä-

reillä, äänillä tai teksteillä voidaan vaikuttaa tilassa olevan erityisoppilaan oppimiseen. Tutkimus on laadullista tutkimusta, jossa tavoitteena on karakterisoida, luonnehtia tai kuvailla tutkittavaa ilmiötä. (Anttila 1996, 182.)

Tutkimuksessani keskitytään erityisoppimisympäristöihin. Tilaratkaisut, jotka ovat erityisesti erityisoppilaille tarkoitettuja, sopivat yleensä myös yleisopetukseen pääsääntöisesti kuuluville oppilaille. Utajärven keskuskoululla, jonne sovellan tutkimuksen taiteellisen osion tuloksena syntyvää konseptia, oppilaina ovat 0–9 luokan oppilaat, joten oma tutkimusosioni keskittyy näiden ikäluokkien tarkasteluun. Jätän tutkimuksestani pois lukio- ja ammattikouluikäiset oppijat, vaikka uskon tuloksien olevan sovellettavissa kaikkiin ikäluokkiin. Olen rajannut tutkimukseni fyysiseen ympäristöön rajaten pois rakennustekniset yksityiskohdat sekä laajemmat kokonaisuudet, kuten muun koulurakennuksen. Omasta tilasuunnitteluosuudesta jää pois myös arkkitehdin tiloihin määrittelemät kiintokalusteet ja pintamateriaalit sekä sähkösuunnittelijan määrittelemä valaistus.

Tutkimuksen taiteellisessa osiossa työskentelyn tavoitteena on luoda tilakonsepti tilaan, joka on tarkoitettu erityisoppilaita varten. Tuloksena syntynyt konsepti vastaa oppimisympäristön antamiin tarpeisiin ja haasteisiin ja on tukemassa erityisoppilaan oppimista. Suunnitelmat on tehty aineiston pohjalta saatujen tutkimustulosten perusteella. Saatua tietoa peilataan valintoihin ideointivaiheesta lopullisiin materiaalivalintoihin saakka. Lopullisen konseptin muotoutumiseen on vaikuttamassa myös Utajärven keskuskoulun erityisopettajien kommentit ideoistani ja suunnitelmistani.

Taiteellisen osion lopputulos käsittää tunnelmakuvan luodusta tilakonseptista, pohjapiirustukset ja havainnekuvat tiloista, johon konseptia on käytetty. Lopputulokseen sisältyy myös sisustusluettelo, josta löytyy tiedot valituista materiaaleista, väreistä sekä esineistä. Suunnitelmien pohjalta voidaan toteuttaa tilojen suunnitelmat konkreettisesti. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää niin tavallisten luokahuoneiden kuin myös erityisoppilaille tarkoitettujen tilojen suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. Siten ne vastaisivat parhaalla mahdollisella tavalla erityisoppijan tarpeisiin ja olisivat tukemassa oppimista eri tavoin.

1.3 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto

Tutkimusaineisto koostuu seitsemästä erityisoppimisympäristöihin liittyvästä puolistrukturoidusta haastattelusta sekä erityisoppimisympäristöihin liittyvistä havainnoista. Haastatteluja tehtiin henkilöille, joilla on kokemusta erityisoppilaiden parissa työskentelystä. Haastatteluiden tavoitteena oli saada tietoa siitä, minkälainen on opettajan kokemuksen perusteella fyysinen ympäristö, joka tukee erityisoppilaan oppimista. Pyrin saamaan esiin hiljaista tietoa, jota opettajille on kokemuksen kautta kerääntynyt fyysisen ympäristön vaikutuksesta. Haastateltavanani oli viisi erityisopettajaa, joista kahdella oli myös luokanopettajan pätevyys ja sen vuoksi aiempaa kokemusta myös luokanopettajan työstä. Yhdellä erityisopettajista oli lisäksi lastentarhanopettajan tutkinto. Lisäksi haastattelin kahta aineenopettajaa, josta toisella oli taustalla myös luokanopettajan tutkinto. Toinen aineenopettajista kuului oppilashuoltoryhmään, jota kautta hänellä oli oppimistilanteen lisäksi myös muita havaintoja erityisoppilaista. Aineenopettajilla ei ollut erityisopetukseen liittyvää koulutusta, mutta he olivat opettaneet erityisoppilaita yleisopetuksen yhteydessä. Halusin ottaa mukaan myös aineenopettajat, jotta saan näkökulmia erityisoppilaiden opiskeluun yleisopetuksen oppimisympäristöissä.

Haastattelua varten laadin kysymysrunгон (liite 3), johon saatoin haastattelun edetessä tehdä tarkentavia kysymyksiä. Pääasiassa pyrin selvittämään, millä eri fyysisen ympäristön tekijöillä, kuten valaistus tai tekstiilit, on merkitystä oppimistilanteeseen. Haastateltavat kertoivat kokemuksistaan eri tekijöiden vaikutuksesta oppimisympäristössä. Haastattelussa pyrittiin myös ottamaan huomioon muiden tilan käyttäjien tarpeita ja toiveita. Tein lisäksi lisähaastattelun kahdelle haastateltavalle liittyen tilojen leimaamisen näkökulmasta (liite 6). Tein haastatteluita erityisopettajien omissa työympäristöissä. Havainnoin heidän erityisopetusympäristöjään valokuvaamalla sekä muistiinpanojen avulla. Haastateltavat kertoivat myös itse omista opetusympäristöistään; niiden vahvuuksista ja heikkouksista. Oppimisympäristön havainnointia tein myös kouluvierailulla, jonka tein Oulussa sijaitsevaan Tervaväylän erityiskoulun Lohipadon yksikköön.

Haastatteluista ja havainnoista koostuvan aineiston analysoinnissa käytin sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on tutkimusmenetelmä, jonka avulla voidaan tehdä toistettavia ja päteviä pää-

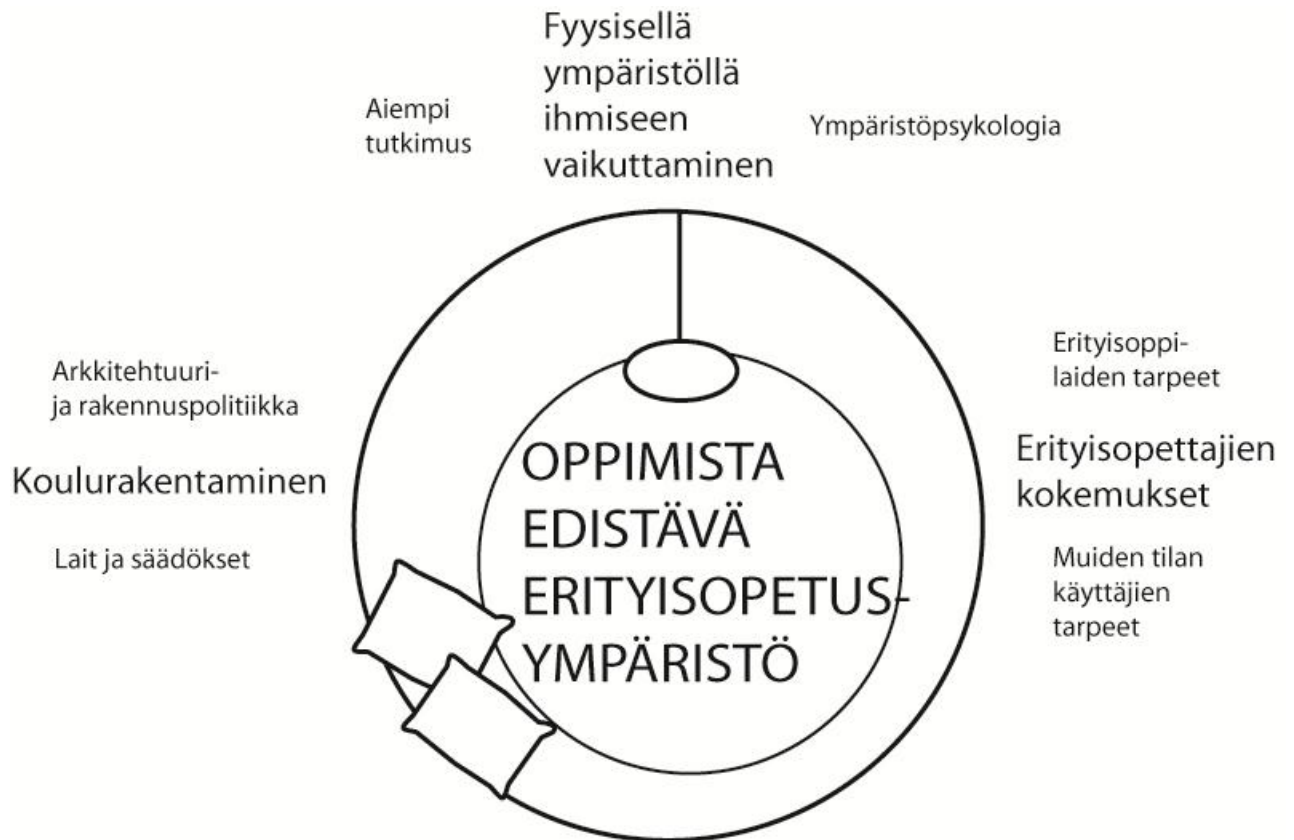
telmiä tutkimusaineiston suhteesta sen asia- ja sisältöyhteyteen. Se on työväline, jolla voidaan tuottaa uutta tietoa, uusia näkemyksiä sekä saattaa esiin piileviä tosiasioita. Sisällönanalyysin pääkohdealueita ovat verbaalit sisällöt, symboliset sisällöt ja kommunikatiiviset sisällöt. (Anttila 1996, 254.) Haastattelut analysoin litteroimalla ne, jonka jälkeen aloin ryhmitellä saatuja vastauksia. Syntyneistä ryhmistä muodostin sitten suurempia aihekokonaisuuksia, joilla pystyin vastaamaan asettamaani tutkimuskysymykseen. Sisällön analyysille on tyypillistä aineiston luokittelu. Analyysin avulla pyritään laatimaan sisältöluokkia joko sanallisesti kuvaillen tai muuten sellaisessa muodossa, että niitä voidaan edelleen käsitellä (Anttila 1996, 255). Analyysin avulla saatuja tuloksia käsitelien ympäristöpsykologian, opetusympäristöihin liittyvien säädösten ja erilaisien oppimiskäsitysten näkökulmasta.

Ihmisen ja fyysisen ympäristön vuorovaikutusta on tutkittu runsaasti muun muassa ympäristöpsykologian alalla. Oppimisympäristöjen vaikutusta oppilaaseen ja opiskeluun on myös tutkittu. Esimerkiksi Ruotsissa on julkaistu useita yliopiston lopputöitä fyysisen oppimisympäristön vaikutuksesta oppilaaseen. Yleisesti tutkimukset ovat kohdistuneet yleisopetuksen oppimisympäristöihin. Tuoretta tutkimusta oppimisympäristöistä, joka nojaisi viimeisimpiin oppimiskäsityksiin ja oppimistyyliin, ei ole paljoakaan. Tutkimusta on tehty myös yksittäisten fyysisten ympäristön elementtien vaikutuksesta oppimisympäristöihin, kuten valaistuksesta tai kalusteiden sijoittelusta. Erityisopetuksen näkökulmasta on Suomessa tehty 1992–1993 Joensuun yliopistossa tutkimus, jossa tutkittiin erityisopetuksen fyysisiä tiloja. Erityisopetuksen näkökulma on myös Heikki Happonen (1998) väitöskirjassa, jossa tavoitteena oli selvittää, minkälainen on erityisopetusympäristöjen historiallinen, tyypologinen ja arvioitu tila Suomessa.

1.4 Viitekehys

Viitekehystä kuvaan kuviossa 1 esitetyllä mallilla. Keskeisimpänä kuviossa sijaitsee tutkimuksen kohde ja sisustuskonseptin tavoite; *oppimista tukeva erityisoppimisympäristö*. Kuviossa esiinty-

vät elementit kuvaavat, kuinka fyysinen erityisoppimisympäristö koostuu erilaisista sisustus- ja tilaelementeistä. Niistä muodostuviin tilaratkaisuihin taas on vaikuttamassa, *miten ihmiseen vaikutetaan, koulurakentaminen sekä erityisopettajien kokemukset.*

Kuvio 1. Viitekehys.

2 Oppilas ja ympäristö

2.1 Erityisopetus

Erityisopetus systemaattisena tietoisena toimintana alkoi Euroopassa aistivammaisten, kuurojen ja sokeain opetuksena 1700-luvulla. Toiminta laajentui ajan myötä psyykkisesti kehitysvammaisten ja fyysisesti vammaisten opetuksiksi. Koululaitosten erityisopetus on ottanut piiriinsä yhtä useampia oppilasryhmiä, niin että useimmissa länsimaissa erityisopetusta saa jo 10–20 prosenttia kouluikäisistä lapsista. (Hautamäki, Lahtinen, Moberg & Tuunainen 2001, 157.) Nykyään erityisopetus voi ensinnäkin tarkoittaa oppilaan käyntejä erityisopettajan luona saamassa yksilöllistä apua esimerkiksi s- tai r-vikoihin tai matematiikan ongelmiin. Toisenlaista ja varsinaista erityisopetusta on, kun oppilas muodollisella päätöksellä siirretään erityisopetukseen. Useimmiten hänen sijoitetaan erityisluokalle ja hänen oppimääränsä yksilöllistetään. (Saloviita 2006, 328.)

Erityisopetuksen syyt voivat olla moninaisia liittyen oppilaan yksilöllisiin ominaisuuksiin. Kysymys voi olla erityislahjakkuudesta, fyysisestä tai psyykkisistä tekijöistä. Erityisopetuksessa oleva oppilas voi olla esimerkiksi käyttäytymishäiriöinen, kehitysvammainen tai aistivammainen oppilas (Happonen 1998, 31–34). Oppilas opiskelee pääsääntöisesti yhdessä ikäluokkansa kanssa. Tarpeen mukaan opetus voi tapahtua myös yksityisopetuksena tai pienryhmässä. Erityisopetuksessa opiskeltavat asiat opetetaan yksityiskohtaisemmin oppilaan oman tahdin mukaan. (Wikipedia 2011.)

Oppimisvaikeuksien ja tukea tarvitsevien oppilaiden määrä Suomessa on jatkuvasti lisääntynyt. Kahdeksan ja puoli prosenttia peruskoululaisista eli kaikkiaan runsaat 47 000 oppilasta oli siirretty erityisopetukseen syksyllä 2009. Osa-aikaista erityisopetusta sai noin 23 prosenttia oppilaista eli 127 900 peruskoululaista lukuvuonna 2008 – 2009. (Tilastokeskus 2011.)

2.2 Oppimisympäristö

Oppimisympäristö on yleisesti määritelty paikaksi, tilaksi, yhteisöksi tai toimintakäytännöksi, jonka tarkoitus on edistää oppimista. Koulun oppimisympäristö muodostuu opettajista, oppilaisista, erilaisista oppimisenäkemyksistä, erilaisista pedagogisista toimintamuodoista, medioista, odotuksista, tavoitteista ja opetusteknologian välineistä sisältäen myös oppijayhteisön kulttuuriset tekijät, kielen ja perinteet. (Ahveninen, Ikonen & Karo 2001, 197.)

Oppimisympäristö voidaan jakaa erilaisiin osa-alueisiin, kuten fyysiseen, sosiaaliseen, virike- ja psyykkiseen ympäristöön. Oppimisympäristöjä pyritään rakentamaan siten, että ne tukevat opetuksen kehittämistä ja erilaisia didaktisia ratkaisuja. Hyvä opiskeluympäristö ottaa huomioon erilaiset oppijat ja oppimisen tavat, innostaa ja kannustaa oppimiseen sekä tarjoaa haasteita kasvulle ja kehitymiselle. Se on turvallinen ja ilmapiiriltään ystävällinen sekä edistää oppilaan osallisuutta ja hyvinvointia. (Nuikkinen 2005, 14.) Ihanteena oppimisympäristöissä on, että ympäristö heijastaa käsityksiä siitä, miten ihmiset oppivat. Tällöin oppimisympäristö mahdollistaa hyvään oppimiseen liitetyt tunnusmerkit kuten kontekstisidonnaisuuden, tavoitesuuntautuneisuuden, tiedon kumulatiivisuuden, yhteistoiminnallisuuden ja itseohjautuvuuden. Se on myös rohkaisemassa tiedon hankintaan ja kokeiluihin. (Ahveninen ym. 2001, 197.)

Nykyisten oppimiskäsitysten mukaan opetus ei enää ole vain oppituntien pitämistä, vaan myös erilaisia yhteistyö-, suunnittelu-, opiskelu- ja arviointitilanteita. Opetuksessa suositaan tutkivaa, kokeilevaa, havainnoivaa ja omatoimista työskentelyotetta. Myös moderni tieto- ja viestintätekniikka muuttaa osaltaan kouluympäristöä ja luokkahuoneita. (Burman, Koivunen & Manninen 2006, 61.) Oppimisympäristöjen suunnitteluun vaikuttavat opetusmenetelmien ja oppimiskäsitysten muutosten lisäksi yhteiskunnan tarpeet. Opetuksessa korostuvat yhä enemmän oppilaskeskeiset työmuodot, kuten erilaiset pienryhmät tai tietojen haku itsenäisesti kirjoista, lehdistä ja erilaisista tietotekniikan avaamista tietolähteistä. Opetustilanteissa otetaan huomioon oppilaiden yksilölliset erot ja näin saman opetusryhmän opetusta eriytetään yhä enemmän. Koulussa on siis oltava erikokoisia tiloja saatavilla ja tilojen tulee olla helposti muunneltavissa. (Burman ym. 2007, 63.)

Fyysistä ympäristöä pidetään usein itsestään selvyytenä. Kuitenkin koulu voi jo pelkällä ulkokuorella kertoa hyvästä arvonnasta tai päinvastoin persoonattomuudesta ja monotonisista työtaivoista. Viihtyisä ympäristö saa oppilaat tuntemaan, että hän on arvostettu ja hänet hyväksytään. Kouluympäristö voi myös virittää tilaa erilaisille esteettisille kokemuksille, tunnelmille ja tunteille. Suotuisa miljöö antaa mahdollisuudet omien intressien pohjalta lähteville luoville työtavoille. (Ihatsu 1992, 82.)

Oppimisympäristöt kiinnostavat tällä hetkellä kansainvälisesti ja niihin kiinnitetään yhä enemmän huomiota myös Suomessa. Esimerkiksi vuonna 2009 opetusministeriö julkaisi perusopetuksen laatukriteerit, jossa hahmotetaan turvallisen ja terveellisen koulun edellytykset (Aalto 2011, 27). Eri maissa fyysisiin oppimisympäristöihin suhtaudutaan eri tavoin. Esimerkiksi Tanskassa viihtyisä oppimisympäristö nähdään aisti- ja tunne-elämyksiä virittävänä sekä oppimista edistävänä tekijänä. Koulurakennus tuottaa heidän mukaansa sekä kokonaisuutena että yksittäisten huonetilojen kautta elämyksiä, joilla on positiivista vaikutusta oppilaiden ja opettajien kommunikaatioon, yhdessäoloon ja hyvinvointiin. (Kjaervang 27.8.2011.)

2.3 Erityisoppimisympäristö

Erityisoppimisympäristöjä on lähinnä kahdenlaisia riippuen siitä, onko tila tarkoitettu osapäikäiseen vai pysyvään erityisopetustilanteeseen. Kolmannen ryhmän muodostavat tavallisissa luokissa sijaitsevat erityisoppimisympäristöt, joissa samassa tilassa opiskelee sekä erityisopetukseen, että yleisopetukseen kuuluvia oppilaita. Vuonna 2010 on astunut voimaan muutoksia ja täydennyksiä perusopetuslakiin, jotka osaltaan ovat vaikuttamassa erityisopetuksen järjestämiseen. Muutoksien mukaan oppilaiden vaikeuksista pyrittäisiin selviämään mahdollisimman pitkälle yleisillä tukitoimilla. Oppilas siirtyy tehostettuun erityisopetukseen vasta sitten, kun muut keinot hänen auttamisekseen on tehty ja niistä ei ole ollut merkittävää hyötyä. Lain myötä erityistä tukea tarvitsevia pyritään pitämään tavallisissa luokissa mahdollisimman pitkään, joten

erityisoppimisympäristöt yleisopetuksen luokissa ovat tätä kautta yleistymässä. (Opetushallitus 2011.)

Koulusuunnittelussa lähtökohtana pidetään yleensä normaalia, hyvin olosuhteisiin sopeutuvaa keskivertoihmistä, jonka fyysiset ja psyykkiset ominaisuudet ovat lähes ihanteelliset. Erityisoppi-
laat eivät edusta koulusuunnittelun edellyttämää keskivertokoululaista. Heidän erilaisuutensa on sitä, että useimmilla heistä on vamma tai haitta, joka ei sellaisenaan sovellu keskivertokoulu-
laiselle rakennettuun ympäristöön. Sen vuoksi fyysisen kouluympäristön on vastattava oppilaan
kehitysedellytysten haasteisiin. Erityisoppilaiden kohdalla tämä merkitsee oppimisen, kehittymi-
sen ja myös kuntoutumisen sekä kuntouttamisen tarpeiden huomioimista. Erityisoppilaan sel-
viäminen edes tyydyttävästi huonossa ympäristössä vaatii häneltä normaalia enemmän fyysisiä
ja psyykkisiä ponnisteluja. Toimimaton ja suunnittelematon ympäristö voi osaltaan kärjittää
vamman aiheuttamaa avuttomuutta ja näin heijastua kaikenlaiseen osallistumiseen ympäristös-
sä. (Happonen 1993, 42–43.)

Erityisopetustilojen suunnittelua varten on olemassa erilaisia malleja. Esimerkkeinä malleista
ovat Säilytysmalli, Strauss-Lehtisen malli, Cruickshankin malli tai Barkerin ekologinen käsitys.
Säilytysmallissa ympäristö on määräytynyt riskin minimoimisen perusteella. Tämä tarkoittaa
sitä, että jos yksi oppilas tarvitsee tiettyjä toimenpiteitä, kaikkien muidenkin on alistuttava niihin
turvallisuuteen vedoten. Myös kaikki toiminnot tapahtuvat samassa paikassa. Strauss-Lehtisen
mallissa oppimisympäristön suunnittelu perustuu ärsykkeiden vähentämisteoriaan. Cruickshan-
kin malliin kuuluu neljä lähtökohtaa. Ensinnäkin epäoleelliset visuaaliset ja auditiiviset ärsykkeet
poistetaan ympäristöstä. Toiseksi ympäristötilaa pienennetään. Kolmanneksi vakiinnutetaan
skrukturoitu päivittäinen ohjelma. Viimeiseksi huomioidaan opetusmateriaalien kasvava stimu-
lusarvo. Barkerin ekologinen käsitys taas hylkää perinteisen koulukäsityksen. Mallin mukaan
koulu koostuu sarjasta erilaisia osa-alueita ja toimintaympäristöjä. (Ihatsu 1992, 94–98.)

Erityisopetustilojen suunnittelu on suhteellisen uusi koulusuunnittelun osa-alue. Suuri osa eri-
tyisopetustiloista, jotka sijaitsevat vanhoissa kouluissa, ovat alun perin rakennettu joltain täysin
muuta tarkoitusta varten. Vanhoissa kouluissa erityisopetusympäristöt ovat sijainneet usein

pienissä ja ahtaissa tiloissa erillään yleisopetuksen tiloista. (Happonen 1998, 170.) Nykyisessä koulusuunnittelussa erityisoppimisympäristöillä on vakiintunut paikkansa uusissa koulurakennuksissa ja niiden suunnitteluun kiinnitetään entistä enemmän huomiota.

2.4 Fyysinen ympäristö

Fyysinen ympäristö määritellään yleensä kolmiulotteiseksi tilaksi, joka on itsenäinen ihmisen ympäristöhavainnoinnista ja -mielikuvista. Yleensä oletetaan, että fyysinen ympäristö on jonkinlainen neutraali lähtökohta, jota ihmiset havainnoivat kukin omalla tavallaan. On vaikeaa todentaa tällaisen neutraalin ympäristön olemassaoloa, sillä sekin on todennäköisesti ihmisen tuottama mielikuva. Toisaalta ihmisellä on lajityypillisiä ympäristön havainnointitapoja. Esimerkiksi toiminnallisuuden on huomattu ohjaavan ympäristöhavainnointia: ympäristöinformaatiosta etsitään aikaisempien mielikuvien pohjalta ensiksi toiminnan kannalta olennaiset piirteet. Ihmiselle on tyyppillistä myös tehdä havainnoissa yksinkertaistuksia ja tyytyä puolivalmiiseen suoritukseen. (Latikka 1997, 11.)

Kaikki ihmisen toiminta tapahtuu jossakin ympäristössä. Toiminnallaan ihminen myös muokkaa ympäristöään. Hyvä ympäristö tukee ihmisen toiminnan tavoitteita, huono ympäristö voi puolestaan osoittautua hyvän elämän esteeksi. Ihminen on siis jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. (Tapaninen & Kotilainen 2002, 90.) Ihminen kokee ympäröivää tilaansa jatkuvasti kaikilla aisteillaan joko tietoisesti tai alitajuisesti. Tilassa ollessaan ihmisen voimakkain aistimus ei välttämättä synny visuaalisuudesta, vaan tuoksuista, uusista äänistä, ihmisistä ja pintojen tunnusta. Siksi kaikki tekijät fyysisessä ympäristössä ovat merkityksellisiä.

Ihminen ei vain havainnoi, toimi ja vastaan ota palautetta. Hän luo myös käsitystä itsestään, ylläpitää minuuttaan ja rakentaa identiteettiään ympäristönsä avulla. (Aura, Horelli & Korpela 1997, 47.) Tarkoituksenmukaisesti suunnitellut ympäristöt voivat esimerkiksi olla edistämässä

hyvinvointia, kommunikaatiota, vuorovaikutusta, oppimista tai terveydentilaa. Huonosti suunniteltu ympäristö taas voi olla lisäämässä esimerkiksi levottomuutta, turvattomuutta tai alakuloa. Näin ollen fyysinen ympäristö ei siis ole pelkästään toiminnan näyttämö tai kauneusarvo, vaan elimellinen osa itseämme, osa tapaamme pitää yllä psyykkistä toimintakykyämme (Tukiainen 2010, 84).

2.5 Ympäristöpsykologia

Ympäristöpsykologia tutkii ihmisen ja hänen fyysis-sosiaalisen ympäristönsä suhdetta. Ympäristöpsykologia on saanut vaikutteita havaintopsykologiasta, sosiaalipsykologiasta sekä arkkitehtuurin ja suunnittelun teorioista (Aura ym. 1997, 44). Sen tavoitteena on tuottaa ympäristösuunnittelun käyttöön sellaista tietoa, joka edistää entistä ihmisläheisempien ympäristöjen aikaansaamista. Esineet, materiaalit, rakenteet, rakennukset ja kokonaiset rakennetut ympäristöt sekä luonnonympäristöt ovat ihmisen fyysistä ympäristöä. Ympäristöpsykologiaan kuuluu oleellisena osana myös sosiaalinen ympäristö. Sosiaalisen ympäristön muodostavat ihmiset ja yhteisöt. Sekä fyysiseen että sosiaaliseen ympäristöön liittyy kulttuurisia symboleja, kieli, merkityksiä, tapoja ja kirjoitettuja tai kirjoittamattomia sääntöjä, joista voidaan käyttää yhteisnimeä symbolinen ympäristö. Näihin kolmeen puoleen viitataan termillä ihmisen fyysis-sosiaalinen ympäristö tai yleisemmin elinympäristö. (Aura ym. 1997, 15–17.)

Ympäristöpsykologiassa on yhä enemmän alettu kiinnostua myös ihmisen ja paikan vuorovaikutuksesta. Jokainen ihminen elää suhteessa johonkin paikkaan tai paikkojen järjestelmään, kuten kodista, asuinalueesta ja kotikaupungista muodostuvaan järjestelmään. Jokaisella paikalla on omat fyysiset piirteensä, toimintasisältönsä ja yleensä useita toimijoita. Tutkijoita on alkanut kiinnostaa erilaiset paikkaan liittyvät kysymykset. Miten ihmisten kokemukset erilaisista paikoista rakentuvat? Millaiset paikat koetaan omiksi, ja millaisiin paikkoihin on vaikea juurtua? Miten paikkojen fyysiset, toiminnalliset, sosiaaliset ja symboliset puolet tukevat ja rajoittavat yksilöi-

den ja ryhmien toimintoja? Fyysis-sosiaalisena ympäristönä tai paikkana voidaan tarkastella lähes mitä tahansa ihmiselämän puitetta: asuntoa, työpaikkaa, vapaa-ajan ympäristöä, asuinalueita tai kaupunkia. (Aura ym. 1997, 15–17.)

Arkkitehtuurin ihmiskäsitystä ja holistista ihmiskäsitystä laajemminkin tutkineet henkilöt ovat todenneet, että ihmisen olemassaolo todentuu kolmessa perusmuodossa: kehollisuutena, tajunnallisuutena ja suhteina todellisuuteen. Nämä perusmuodot eivät ole irrallisia, vaan ne muodostavat yhden kokonaisuuden. Jokainen muoto on yhtä tärkeä; mikään ei ole toisen syy tai seuraus; kaikki edellyttävät toisensa ollakseen olemassa. Kolmen perusmuodon tasapainosta määräytyy puolestaan ihmisen hyvinvointi. Ihmisen suhdetta ympäristöön, situationaalisuutta, pidetään tärkeänä, koska kehollisuus ja tajunta edellyttävät ympäristöä. Ihmisen realisoituu elämäntilanteidensa alaisuudessa ja tulee olemassa olevaksi ympäristönsä ehdoilla. Se mitä on ympäristössä, on tavalla tai toisella myös kehossa ja mielessä, ja kääntäen, kaikki ympäristön muutokset ovat puuttumista ihmisen orgaanis-tajunnallisen olemassaolon ehtoihin. (Aura ym. 1997, 18.)

2.6 Koulurakentaminen

Koulurakentamiseen samoin kuin koulujen käyttöön, ylläpitoon, hoitoon ja huoltoon sekä näihin kohdistuviin määräyksiin, normeihin ja suosituksiin vaikuttavat useat valtakunnalliset periaatepäätökset, strategiat ja ohjelmat. Ohjeisiin heijastuvat myös kansainväliset suositukset ja tutkimustulokset. (Nuikkinen 2005, 17.)

Eniten koulurakentamiseen ja oppimisympäristöjen suunnitteluun ovat vaikuttamassa opetushallituksen asettamat ohjeet ja säädökset. Opetushallituksen koulurakentamista koskevat ohjeistot korostavat pääasiassa tilojen teknistä suunnittelua. Yhtenä koulurakentamiseen vaikuttavana tekijänä on vallitseva hallitusohjelma sekä opetussuunnitelma. Opetussuunnitelman perus-

teista löytyy runsaasti viittauksia fyysisiin tiloihin. Esimerkiksi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa on vuonna 2004 ollut tavoitteena, että opiskeluympäristön on oltava sekä fyysisesti että psyykkisesti turvallinen ja viihtyisä, ja sen on tuettava oppilaan terveyttä. Opiskelu- ympäristö tulee opetussuunnitelman mukaan toteuttaa siten, että se tukee oppilaan kasvua ja oppimista. Oppimisympäristön täytyy olla myös esteettisesti miellyttävä. (Nuikkinen 2005,150.)

Arkkitehtuuripolitiikka sekä kansallinen rakennuspolitiikka ovat koulurakentamiseen vaikuttavia tekijöitä. Arkkitehtuuripoliittinen ohjelma nostaa esille julkisten toimijoiden velvollisuuden edistää hyvää laatua ja elinkaariajattelua. Ohjelmassa edellytetään, että kun julkisia varoja käytetään rakentamis- ja korjaustoimintaan, niin arkkitehtuuriin ja ympäristön laatuun vaikuttaviin näkökohtiin, muun muassa suunnittelijan valintaan, pitää kiinnittää erityistä huomiota (Nuikkinen 2005, 23). Kansallisen rakennuspolitiikan ohjelmassa pyritään yhdessä julkisen sektorin ja elinkeinoelämän sekä kiinteistö- ja rakennusalan muiden keskeisten vaikuttajien kanssa rakentamisessa muun muassa parempaan laatuun, parempaan elinkaari- ja ympäristöosaamiseen (Ympäristöministeriö 2011).

Yksi laajoista kansainvälisistä koulurakentamiseen vaikuttavista ohjelmista on nimeltään The OECD Programme on Educational Building. Ohjelma on toimillaan halunnut edistää kansainvälistä vaihtoa ja koulurakennuksiin liittyvien toimintatapojen, tutkimuksen ja kokemusten analysointia. Tarkoituksena on ollut vaikuttaa koulurakennusten laatuun ja käyttökelpoisuuteen ja täten lisätä koulutuksen laatua. OECD/PEB:n (2001) suositusten mukaan koulujen tulee mukautua sekä nykypäivän vaatimukseen että tulevaisuuden tuntemattomiin tarpeisiin. Kouluympäristön tulee tukea oppimisprosessia, rohkaista innovaatioita ja olla opetuksen välineenä. (Nuikkinen 2005, 26.)

3 Erityinen sekä samalla tavallinen oppimisympäristö

3.1 Erityisoppimisympäristöjen luonne

Erityisoppimisympäristö kertoo jo nimensä puolesta, että kyseessä on erityinen ympäristö. Ympäristössä opiskelevilla oppilailla on erityispiirteitä ja tarpeita, jotka ovat asettamassa ympäristölle erityishaasteita. Yksilöllisyys merkitsee sitä, että jokaisen oppijan omat oppimisedellytykset on kartoitettava eri osa-alueiltaan. Opetus on järjestettävä siten, että se palvelee yksilöllisiä tarpeita. (Kerola 2001, 19.)

Tärkeää oppimisen edistämässä on löytää jokaisen oppilaan oma oppimistyyli. Ihmisen luonteen ja oppimistyylien luokitteluksi on kehitetty erilaisia luokittelutapoja kuten esimerkiksi Meyer-Briggsin indeksi, enneagrammit tai Dunnin ja Dunnin oppimistyyli-arviointi (Hannaford 2003, 7). Yksinkertainen tapa määritellä oppimistyyliä on jakaa oppilaat auditiivisen, visuaalisen, kinesteettisen tai taktilisen oppimistyylin edustajiin. Auditiivinen oppija oppii helposti pääasiassa kuulonsa avulla ja pystyy helposti muistamaan monimutkaista kuultua tietoa. Visuaalinen oppija oppii parhaiten havainnoimalla ja tarkkailemalla ympäristönsä tapahtumia. Kinesteettinen oppija tarvitsee koko kehon osallistumista tiedon omaksumiseen. Tällaiselle oppijalle ominaista on tekemällä oppiminen. Taktilisen oppimistyylin oppilas oppii parhaiten koskettamalla ja tunnustelemalla. (Prashnig 1996, 68-73.) Jokaisella ihmisellä jokin näistä oppimistyyleistä esiintyy toista vahvempana. Tiedostamalla oppilaan korostuneessa asemassa oleva oppimistyyli, voidaan oppimisympäristöt ja opetustilanteet järjestää niin, että jokaisen oppimistyylin edustaja otettaisiin jollain tavalla huomioon.

Oppimisympäristölle erilaiset oppimistyyliet aiheuttavat omat haasteensa. Erilaisuudesta johtuen erityisoppimisympäristölle kaikkein tärkein ominaisuus on muunneltavuus ja joustavuus. Ympäristöjä pitää pystyä muuntelemaan niin, että kaikille oppilaille voidaan muodostaa oma yksilöllinen oppimisympäristö (kuva 1). Yksilöllisyyden huomaaminen ja hyväksyminen ja sen kautta oppimistilanteiden järjestäminen jokaiselle sopivalla tavalla, parantaa oppilaiden itsetuntoa ja heidän opiskelumotivaatiotaan.

Kuva 1. Esimerkki yksilöllisten oppimistyylien mukaan järjestetystä oppimisympäristöstä (Prashnig 1996).

3.2 Pohjaratkaisut erityisopetustiloissa

Erityisoppimisympäristö koostuu pääpiirteittäin samoista tilaan kuuluvista elementeistä kuin yleisopetuksenkin ympäristö. Erityisoppimisympäristöissä elementit sijoitetaan yleensä eri tavoin kuin yleisopetuksessa vastaamaan paremmin erityisoppilaiden tarpeita.

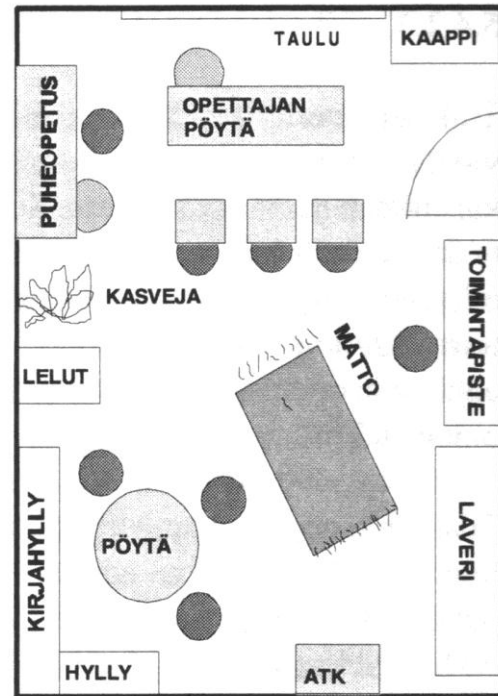
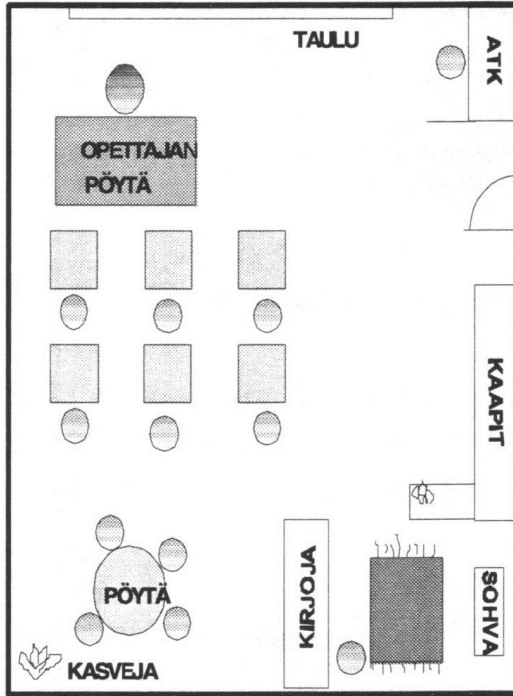
Kalusteiden sijoittelulla on selkeä vaikutus oppimiseen. Esimerkiksi pulpettien sijoittamisella voidaan varmistaa se, että oppilaan paikka luokassa on tarkoituksenmukainen, oppimista tukeva. Kalusteiden sijoittelulla voidaan tukea ja toisaalta myös estää oppilaiden keskinäistä vuorovaikutusta. (HIö 6.)

Mulla ei ole siellä perinteiset pulpetit tilassa. Mulla on semmonen iso pöytä. Yleensä istutaan pöydän ympärillä kaikki oppilaat. Oon huomannut, että oppilaat kokee sen hirveän kotoiseksi ja mukavaksi asiaksi. (HIö1.)

Erityisopetusympäristöjä tutkivan väitöskirjan mukaan fyysisen oppimisympäristön kaava määrittää pitkälti sen, miten tilassa voi toimia. Se voi olla oppimisen näkökulmasta passiivinen tai aktiivinen (Happonen 1998, 199.) Väitöskirjassa selvitettiin, minkälainen on ihanteellinen kalusteiden sekä muiden sisustuselementtien sijoittelu erityisopetustilanteessa. Tutkimustuloksena syntyneet tilaideaalit ovat syntyneet erityisopettajille suunnattujen kyselylomakkeiden avulla.

Erityisopetuksessa oppimisympäristön erilaisuus muotoutuu yleensä sen mukaan, onko opetus osa-aikaista vai ovatko oppilaat luokassa pysyvästi. Erityisluokkaopetuksen ideaalinen typologia korostaa oppilaiden erilaisuutta ja oppimistapahtuman monipuolisuutta. Osa-aikaisessa erityisopetuksessa koetaan, ettei erityisoppimisympäristön tarvitse erottua niin paljon tavallisesta oppimisympäristöstä. Osa-aikaisen erityisopetuksen tilaideaali oli tutkimuksen mukaan toiminnallis-terapeuttinen tilatyypin. Tutkimustulosten perusteella opettajat haluavat toiminnallisia ja terapeuttisia työympäristöjä (kuva 3). Tämä oli havaittavissa erityisesti ala-asteen osa-aikaisessa erityisopetuksessa. Yläasteen erityisopettajat halusivat myös terapeuttisia sekä opetussuunnitelmakeskeisempiä työympäristöjä.

Happonen (1998) mukaan erityisluokkaopetuksen ideaalinen tilatyypin on terapeuttinen tilatyypin (kuva 2). Tilatyypin-ideaalin muutospyrkimys erityisopetuksessa on samansuuntainen kuin osa-aikaisessa erityisopetuksessa. Erityisluokkaopetuksen ideaalinen typologia korostaa oppilaiden erilaisuutta ja oppimistapahtuman monipuolisuutta. Ideaalinen tilatyypin antaa myös mahdollisuuden erityyppisiin toimintoihin samanaikaisesti. Tilatyypeistä välittyvä kaava, erityisesti terapeuttisessa tilatyypissä, ottaa huomioon yksilöllisen opiskelurytmin, vuorovaikutuksen ja yksityisyyden. Tila antaa mahdollisuuden vetäytyä yksinoloon erityisesti tähän tarkoitukseen varattuun paikkaan (Happonen 1998, 193.)

Kuva 2. Terapeuttinen tilatyyppi (Happonen 1998). Kuva 3. Toiminnallis-terapeuttinen tilatyyppi (Happonen 1998).

Erilaisia tilatypologioita tarkasteltaessa kiinnittyy huomio mukautetun opetuksen ja perinteisen luokkatyyppin väliseen yhteyteen. Perinteinen luokkamalli, jossa istutaan peräkkäin ja toisista oppilaista erillään, ei ole tehokas oppimisvaikeuksia omaavien oppilaiden opetuksessa, koska he tarvitsevat jatkuvaa opettajan huomiota. Perinteisesti ryhmitelty luokkatila kaventaa opettajan toimintamahdollisuuksia ja tästä syystä perinteinen opetustilaryhmittely ei ole paras mahdollinen (Happonen 1998, 161.) Marko Kuuskorpi on tutkinut väitöskirjassaan peruskoulun opetustilojen kaluste- ja laiteratkaisuja. Hän tuo esille väitöskirjassaan dynaaminen opetustila -käsitteen, johon kuuluvat muunneltavat ja helposti siirrettävät kalusteet, tilannekohtaiset opetusmenetelmät, teknologia sulautettuna tilaan sekä yksilö- ja ryhmätyön vaivaton vuorottelu (Aalto 2011, 28). Erityisopetusympäristö koostuu ihanteellisemmillaan erilaisista alueista, riippumatta onko se osa-aikainen vai pysyvä opetustila. Alueet jakautuvat yleensä aktiivisen yhteisen opiskelun alueeseen, rauhoittumisen alueeseen sekä alueeseen jossa voi opiskella rauhassa joko yksin tai pienemmässä ryhmässä.

Kyllä siinä yhtäläillä on sitä toiminnallista oppimista. Näillä erityisoppilaille on hyvä, että pystyy liikkumaan ja tekemään sitä. Mittaamaan esimerkiksi konkreettisesti. (Hlö3.)

Nykyään pyritään entistä enemmän siirtymään samanaikaisopetukseen, jossa erityisopetuksessa sekä yleisopetuksessa olevat opiskelevat samassa tilassa. Tällaisessa oppimisympäristössä olisi hyvä olla mahdollisimman suuri tila käytössä. Espoolaisessa Aurooran koulussa on kokemusta kokeiluista, jossa sijoitettiin kehitysvammaisia oppilaita yleisopetuksen luokkaan. Aurooran koululla käytännössä todettiin hyväksi järjestelyt, että pulpettiryhmät olivat luokan keskellä ja opettajanpöytä, sohva, sänky ja keinutuoli sekä pyöreä pöytä tuoleineen reunalla. Yhteisten opetus- tuokioiden ajan kaikki oppilaat olivat omissa pulpettiryhmissään. Kun tuli eriytettyjen tehtävien aika, kehitysvammaiset oppilaat siirtyivät tarvittaessa pyöreän pöydän ääreen. Sohva palveli tilapäisenä lepopaikkana, kun jotkut integroiduista oppilaista tarvitsivat terveydellisistä syistä normaalia enemmän lepotaukoja. (Lehti 2009, 64–65.)

3.3 Kaikille aisteille jotain

Erityisoppimisympäristöissä moniaistisuus on koettu tärkeäksi. Opettajat ovatkin havainneet kuinka kaikilla aistimuksilla on oppilaalle merkitystä. Tekijöillä voi olla vaikutusta joko negatiivisessa tai positiivisessa mielessä.

Hajuillakin on merkitystä. Voi kun tulee tällöinen haju. Miksi täällä haisee niin pahalle? Jotkut on hirveän herkkiä hajuille (Hlö2).

Joku lapsi tarvitsee vähän vapaamman tilan tai tämmöset lämpötila-asiat voi vaikuttaa jollain lapsella oppimiseen (Hlö4).

Oppimista helpottaa, mikäli opitut asiat voidaan kokea mahdollisimman monilla eri aistilla. Kes- kittymisenkin kannalta olisi tärkeää, että oppiminen voisi tapahtua mahdollisimman monen eri aistin kautta (Kemppe 2010, 18). Kuten erityisopetustilojen luonnetta kuvaavassa kappaleessa todettiin, jokaisella oppilaalla on oma oppimistyyli. Moniaistisella ympäristöllä luodaan tasaver- tainen oppimisympäristö eri oppimistyylien edustajille. Moniaistisuudella voidaan myös stimu-

luida aisteja ja helpottaa siten elämyksen ja sen synnyttäneiden tunteiden mieleen palauttamista (Tukiainen 2007, 83). Visuaalisuus on nyky-yhteiskunnassa korostuneessa asemassa muihin aisteihin nähden. Tällöin muiden aistien merkitys usein aliarvioidaan, ja tämä vaikuttaa myös rakennetun ympäristön suunnitteluun. Aistit tulisi ottaa huomioon entistä tasa-arvoisemmin, jolloin tilakokemus olisi monipuolisempi ja tasapainoisempi. (Jokiniemi 2007, 15.)

Rakennetun ympäristön tilakokemuksen monipuolisuutta voidaan parantaa pienillä yksityiskohdilla ja elementeillä (Jokiniemi 2007, 30). Esimerkiksi lämpötilalla on erityisoppilaalle korostunut merkitys. Lämpötilan on oltava sellainen, että keho pysyy rentona. Talvella ei saa olla liian kylmä eikä kesällä liian kuuma. (Kjaervang 2011.) Hajut taas voivat olla apuna mielikuvakartan luomisessa sekä suunnistautumisessa. Ihminen luo hajuaistilla mielikuvia tilasta ja esineistä. Positiiviset hetkelliset hajut auttavat luomaan tilasta myönteisen mielikuvan. (Jokiniemi 2007, 22.)

Kosketuksella on moniaistisessa ympäristössä oleellinen merkitys. Ihmisen tuntoaisti välittää jatkuvasti suuren määrän informaatiota. Koskettaminen tuottaa elämyksiä ja herättää tunteita. Iho lukee tekstuureja, painoa, tiheyttä ja lämpötiloja. Käsillään ihminen kokee ja tunnistaa erilaisia muotoja, mittasuhteita, ulottuvuuksia. Käden välittämät elämykset saavat aikaan tunneilmaisuja ja tunteita. (Stenros ja Aura 1984, 45.) Ympäristölle tuo monipuolisuutta ja kiinnostavuutta, jos siinä esiintyy erituntuisia materiaaleja. Oppimisympäristössä on hyvä käyttää erituntuisia materiaaleja, kuten kovaa, karheaa tai sileää pintaa. Luonnon materiaalit saavat aikaan toimivia ja positiivisia aistitarjoumia. Perinteiset luonnonmateriaalit, kuten kivi, tiili ja puu, antavat tarkastelijalleen materiaalin pintarakenteeseen liittyviä kokemuksia, ja vakuuttavat meidät todellisuudestaan. (Jokiniemi 2007, 31–32.)

3.4 Sopivasti erottumatta

Erityisopettajat kokevat, että erityisoppimisympäristöt eivät saa liikaa erottua yleisopetuksen oppimisympäristöistä, mutta kuitenkin ympäristöiltä toivotaan erityisominaisuuksia. Erityisoppilaita varten toteutettujen oppimisympäristön erityisominaisuuksien toivotaan olevan hienovaraisia. Jotkin erityisoppilaat voivat kokea kiusallisena muista oppilaista erillään olon. Mikäli ympäristö on erityisen poikkeava, erilaisuus voi korostua entisestään. Toisaalta erityisen viihtyisä ja kodikas erityisopetusympäristö voi motivoida erityisopetustilaan tulemista. Mikäli tilaan on mukava ja helppo tulla, on oppiminenkin helpompaa.

Ajattelen, että luonnostaan se luokka on erilainen. Kunhan se ei ole semmoinen, että lapsellinen tai semmoinen. Saahan se olla erilainen kun on erilaiset tarpeet ja erilaiset ryhmäkoot, niin muodostuu luonnostaan erilaiseksi. Päältäpäin luokan ei tarvitse erottua mitenkään. (HIö7.)

Jos tilan yleisvaikutelma on viihtyisä, oppilaat osallistuvat mielellään erityisopetukseen (HIö6).

Minusta on tärkeä, että siellä on jokin viherkasvi ja sillä tavalla, että sinne ois jotenkin mukava tulla. Koska monelle voi olla vaikea lähteä siitä ryhmästä mihin ne virallisesti kuuluu. Usealle voi olla vaikea lähteä siitä aina johonkin pienempään ryhmään opiskelemaan. Voi kokea itsensä leimatuksi. (HIö 1.)

Erityisoppimisympäristöjen on tärkeää sijaita yleisopetuksen luokkien yhteydessä. Mikäli luokat sijaitsevat erillään yleisopetuksen tiloista ja täten koko kouluyhteisöstä, erityisoppilaaksi kielteisesti leimautuminen on todennäköisempää. Kielteistä leimautumista pyritään välttämään, koska mikäli ympäristö suhtautuu erityisoppilaaksi nimettyyn kielteisesti; kielteistä suhtautumista kohti oppilas alkaa käyttäytyä odotusten mukaisesti, jolloin leimoista tulee itsensä toteuttajia. (Moberg 1979, 8.)

Myös luokkakoon toivotaan olevan suhteessa samankokoinen kuin yleisopetuksen oppimisympäristöissä. Pienet koppimaiset erityisoppimisympäristöt eivät osoita arvostusta erityisopetukselle tai erityisoppilaalle. Montgomeryn (1990) mukaan arkkitehtuurin laatu on osa piilopetussuunnitelmaa, joka välittyy tilojen käyttäjiin. Tämän vuoksi on ensiarvoisen tärkeää, että oppimisvaikeuksisten ja käyttäytymishäiriöisten oppilaiden erityisluokat ja resurssihuoneet ovat

laadultaan parhaat mahdolliset. Niiden tulee olla ainakin samalla tasolla kuin muut luokat, jonne oppilaat voivat koulussa mennä. (Happonen 1998, 27.)

Jos erityisopetustilat ovat poissa silmistä, poissa näkyvistä -periaatteella ja ovat pieniä ja ahtaita niin kyllähän se leimaa (Hlö 6).

Mun mielestä on tärkeää ettei ne sijaitse omituisessa paikassa, vaan ovat samanlaisia luokkia muiden luokkien keskellä (Hlö 7).

Viihtyisä ympäristö ei kuitenkaan saa olla opettajien mukaan liian viihtyisä. Koulu on oppilaiden työpaikka, eikä sen tarvitse muistuttaa liikaa kodin mukavuuksia. Erityisoppimisympäristön tilaratkaisuiden päämäärä ei pitäisikään olla erityisoppilaan viihdyttäminen vaan oppimisen tukeminen.

Mutta sitten voi helposti käydä niin, että oppilaat aattelee, että se mukavuus pitää olla ainainen. Että aina pitäis päästä niille lattiatyynyille makoilemaan. (Hlö 5.)

Sitten siellä on minun mielestä suurin piirtein samanlainen sisustus kuin muissakin luokissa. Se on koululuokka. Minun mielestä sen ei tarvi sillä tavalla olla semmoinen ekstrapaikka, että se ois jotenkin hirveän poikkeava siitä miten koulussa yleisetkin tilat on järjestetty. (Hlö1.)

4 Keskittymällä parempiin oppimistuloksiin

4.1 Keskittyminen erityisoppimisympäristössä

Erityisopetustiloissa keskittymisellä on merkittävä rooli oppimista tukevana tekijänä. Kun oppilas pystyy keskittymään opiskeluun, oppiminen helpottuu ja nopeutuu. Keskittyvät oppilaat edistävät myös muiden oppimista takaamalla opiskelurauhan. Keskittymisellä tarkoitetaan sitä, että suoritus on tietoisessa tai osittain esitietoisessa ohjauksessa koko suorituksen ajan. Hyvä keskittyminen antaa myös keskushermostolle rauhoittavaa informaatiota, joka säätelee ihmisen aktivaatiotasoa ja homeostaasi-tilaa. Toisin sanoen ihminen voi keskittymisellä säädellä omaa taapainotilaansa. (Kataja 2003, 42.)

Erityisoppilaita on yhtä monenlaisia kuin on oppilaitakin. Erityisoppilaiden erilaisuudesta huolimatta, keskittymisvaikeudet ovat kaikenlaisissa erityisopetusryhmissä hyvin yleisiä. Jotta keskittyminen olisi mahdollisimman helppoa, täytyisi ennen kaikkea huolehtia, että niin kutsutut tavalliset työskentelyn mahdollistavat tekijät olisivat kunnossa. Tekijät vaikuttavat erityisoppilaiden lisäksi niin opettajien kuin tavallisten oppilaidenkin työskentelyyn ja hyvinvointiin. Erityisoppilailla kuitenkin näiden tekijöiden merkitys korostuu.

On vaikutusta (fyysisellä oppimisympäristöllä). Varsinkin erityisopetuksen puolella niin kuin yleensäkin yleisluokissakin. Koska jos on esimerkiksi semmoinen oppilas, jolla on vähän ongelmia tarkkaavaisuuden kanssa, suunnata tarkkaavaisuutta, niin sitten semmoset oppimisympäristöt jossa kuuluu tai kun tavaroita siirrellään, tulee melua, tai se on vähän epäjärjestyksessä, niin se vaikuttaa kaikki. (Hlö 3.)

Perusedellytykset toteutuvat yleensä hyvin uusissa koulurakennuksissa hyvän ohjeistuksen ja säädösten avulla. Erityisoppimisympäristöissä säädösten mukaiset perusedellytykset kuitenkin eivät aina riitä, joten uusiakin säädösten mukaisia ympäristöjä joudutaan muokkaamaan soveltuvammaksi erityisoppilaiden käyttöön.

4.2 Äänimaailma

Akustiikalla ja äänimaailmalla on erittäin suuri merkitys erityisoppimisympäristöissä. Akustiikalla on vaikutusta sekä opettajan työskentelyyn, että oppilaan oppimistilanteeseen. Hyvä akustiikka auttaa erityisesti oppilasta keskittymään. Akustiikalla pyritään turvaamaan rauhallinen ääniympäristö, jossa ei kuulu ylimääräisiä häiriöääniä, puhe ei jää kaikumaan ja jossa äänen käyttö on miellyttävää. Jatkuva melu oppimisympäristössä vaikuttaa epäedullisesti erityisesti viestintään, kuuloon, keskittymiseen ja muistiin. Melu voi kohottaa verenpainetta ja aiheuttaa jopa unihäiriöitä. Melu ja huono akustiikka kuormittavat lisäksi opettajan ääntä (Perkiö-Mäkelä, Nevala & Laine 2006, 74.)

Kyllä akustiikalla on merkitystä. Esimerkiksi jos on kauhean kaikuvat tilat, niin siitä ei yleensä kukaan hyödy. Se ei ole mukava. Että pitäisi olla akustisesti tila hyvä, että minäki huomaan, kun meen tuolla yläkoulun puolella isoon luokkaan, niin siellä on hirveän kaikuvat tilat, niin ei ole mukava. Jos on ääntä jo ennestään, voi aiheuttaa lisää ääntä ja keskittymisongelmaa. (Hlö 1.)

Viereisestä luokasta jos kuuluu patterin kolinat, niin siihenpä se herpaantuu (Hlö 2).

Nimenomaan erityisopetuksessa olisi tärkeää, ettei siinä ole niitä ylimääräisiä ulkopuolisia ääniä ja häiriötekijöitä (Hlö 4).

Häiritsevät äänet haittaa oppimista. Huomio kiinnittyy tällöin epäoleellisiin asioihin ja ajatus karkaa helposti opiskeltavasta asiasta (Hlö 6).

On havaittu, että useat oppilaat ajattelevat ja työskentelevät paremmin, kun he kuuntelevat taustamusiikkia. Kuitenkin on aina olemassa joukko oppilaita, jotka tarvitsevat täysin rauhallisen ympäristön voidakseen keskittyä tai omaksua uutta ja vaikeaa tietoa. Heillekin taustamusiikin käytöstä voi olla silti hyötyä tietyissä tilanteissa. Oikeanlainen musiikki auttaa oppilaita omaksumaan tietoa nopeammin ja tallentamaan sen pitkäkestoiseen muistiinsa.

Rauhallinen, klassinen musiikki taustalla voi edesauttaa keskittymään opiskeltavaan asiaan ja siten edistää oppimista (Hlö 6).

Tärkeää on, että musiikki valitaan huolellisesti. Musiikin vääränlainen käyttö voi kokemuksien mukaan olla vaikuttamassa oppimisympäristössä toivottua vaikutusta vastakkaisella tavalla. Esimerkkinä oppimista edistävästä musiikista on klassinen barokkimusiikki. Tutkimuksessa on todettu, että kun barokkimusiikkia soitetaan suullisen esityksen taustalla, toimivat sen rytmit

aivojen sisäisenä signaalinvälittäjänä ja aktivoivat oikean aivopuoliskon toimintoja. (Prashnig 1996, 112-113.) Mielestäni musiikkia valitessa on siis tärkeintä miettiä, mitä musiikilla haluaa tavoitella. Rauhoittumiseen, oppimisen edistämiseen tai energian lisäämiseen täytyy käyttää erilaisia musiikin muotoja.

4.3 Valoa säätelymahdollisuuksilla

Oppimisympäristössä on valaistuksella merkitystä riippumatta siitä, onko kyseessä erityisoppilas vai yleisopetukseen pääsääntöisesti kuuluva oppilas. Laadukas valaistus vaikuttaa oppilaan keskittymisen lisäksi hänen vireystilaansa. Erityistä merkitystä valaistuksella on näkövammaiselle oppilaalle. Onnistuneen valaistuksen koetaan myös lisäävän koulun viihtyisyyttä. Valaistus toteutetaan keinovalon ja luonnonvalon avulla. Rakennetussa ympäristössä luonnonvalon saanti turvataan erilaisilla ikkunaratkaisuilla. (Happonen 1992, 118.)

Kyllähän valaistuksella on merkitystä. Johtuen varsinkin oppilaitten mahdollisista vammoista. Esimerkiksi näkövammaiselle oppilaalle sillä on tosi suuri merkitys. Hänen kohdalla valaistus täytyykin miettiä aina erikseen. Mutta sitten siellä voi olla joku oppilas, jolle kirkaat loisteputket voi aiheuttaa niinku huonoa oloa. Tarpeet on hirveän erilaiset. (Hlö 1.)

On vaikutusta. Täytyy olla tarpeeksi valoa että näkee, mutta ois hyvä että sitä pystyis säätämään. Omassa luokassani kaikki loisteputket syttyvät kerralla. Osa kärsii siitä kun ovat niin kirkkaita. Miellyttävä valaistus olisi ihan eri kuin halliloisteputket. (Hlö7.)

Valon laatu vaikuttaa valaistukseen. Yleisesti ottaen valaistus on sitä terveellisempää, mitä yhteneväisempi sen spektrijakauma on luonnonvalon spektrin kanssa (Rihlma 2000,15). Päivänvaloa muistuttavien lamppujen käyttö valaistuksessa on koettu toimivaksi. Ulkomailta on tehty useita tutkimuksia, joissa on todettu päivänvalon olevan erityisen tärkeää oppimisympäristöissä. Tukholman yliopistossa vuonna 2008 valmistuneessa tutkimuksessa tutkittiin kuinka koululuokkiin tavallisten loisteputkivalaisimien tilalle vaihdetut täysspektrilamput vaikuttivat oppilaiden ja opettajien jaksamiseen ja työhyvinvointiin. Tutkimuksissa raportoitiin muun muassa, kuinka

oppilaat olivat pirteämpiä ja kuinka heidän melatoniinitasonsa alenivat täysspektrilamppujen valaistuksessa. (Lowden & Åkerstedt 2008.)

Koulujen valaistuksen suunnittelusta ei löydy lainsäädännöstä tarkkoja rajoja valaistuksen voimakkuudelle. Hyvä koulu -oppaan mukaan apuna valaistuksen riittävyyden arvioinnissa kannattaa käyttää Suomen Valoteknillisen Seuran julkaisua n:o 9 Valaistussuositukset, sisävalaistus. (Perkiö-Mäkelä, Nevala & Laine 2006, 67.) Pro Interior -lehden artikkelissa Valoa kouluihin, otetaan esiin kouluvalaistukseen liittyviä näkökohtia. Valaistuksen täytyy täyttää kaikki viimeisimmät valaistusvaatimukset – oli sitten kyse valon määrästä, tasaisuudesta tai näköympäristön luminanssijakaumasta. Erityisen tärkeinä seikkoina nostetaan esiin vireystilan kannalta olennainen pystypintojen valaistus sekä valaistuksen ohjaus ja energiatehokkuus. Artikkelissa todetaan myös valaistuksen vaikuttavan suoraan viihtyisyyteen ja sitä kautta muun muassa oppilaiden aktiivisuuteen, oppimistuloksiin ja oppilaiden sosiaaliseen käyttäytymiseen. (Anteroinen 2010, 25.)

On olemassa myös havaintoja, että hämärässä valaistuksessa oppiminen on joillakin helpompaa. Kirkas valaistus voi aiheuttaa osassa oppilaista levottomuutta, hermostuneisuutta tai hyperaktiivisuutta. Hämärä valaistus voi rauhoittaa oppilaita ja auttaa heitä rentoutumaan ja ajattelemaan selkeästi. (Prashnig 1996, 43.) Tärkeintä olisi, että oppimisympäristön valaistus olisi säädettävissä mahdollisimman monia eri tarpeita varten. Tilojen monikäyttöisyyden lisääntyessä valaistustarpeetkin vaihtelevat. Tämän takia tarvitaan valaistuksen ohjausta, joka on nykyään standardin EN12464-1 perusvaatimus. (Anteroinen 2010, 25.)

4.4 Tilaa oppimiselle

Istumajärjestyksellä voidaan vaikuttaa opiskelun sujuvuuteen. Liian ahtaat opetustilat aiheuttavat keskittymisongelmia sekä ovat muillakin tavoin vaikuttamassa oppimiseen. Keskittymisvai-

keuksista kärsivän oppijan voi olla vaikea istua etummaisena, jolloin kaikki luokassa tapahtuu hänen selkensä takana ja aiheuttaa epävarmuuden tunnetta, jopa pelkoa (Kerola 2001, 131). Erityisoppilailla tilan tarve voi olla suurempi jo käytännön järjestelyjen vuoksi. Esimerkiksi osalla oppilailla voi olla liikkumisen apuvälineitä, jotka vaativat tilaa pulpetin ympärillä. Oppilaan vieressä on usein myös avustaja, joka vaatii oman tilansa. Erityisoppilailla voi myös luontaisesti olla tarvetta keskivertoihmistä suurempaan tilaan ympärillään.

Nyt vaikka yläasteella meillä on tosi pieniä luokat. Oppilaat on ihan sumpussa siellä. Kun ne on sumpussa, niin se aiheuttaa levottomuutta ja niiden on vaikeampi keskittyä. Mullakin on niitä erityisoppilaita joilla on vaikka ADHD-diagnoosi. Niillä on erityisesti vaikea, kun siinä heti joka puolella on tyyppi joka tekee jotain muuta. Se ei tiedä mihin sen pitäisi keskittyä. (HIö 5.)

Uskon, että riittävän tilavassa oppimisympäristössä tai luokahuoneessa oppilailla on paremmat valmiudet vastaanottaa ja omaksua tietoa sekä oppia uusia asioita (HIö 6).

Kyllä ajattelisin näin, että tilojen pitäisi olla selkeitä ja rauhallisia sekä riittävän tilavia kooltansa. Ei mitään liian suuria, mutta kuitenkin semmoinen tietynlainen väljyys pitäisi olla. Avaruus ja rauhallisuus. Ne on semmoisia, jotka on tosi tärkeitä meidän oppilaille. (HIö 2.)

Erityisoppilaille on tärkeää, että tuoli ja pulpetti ovat juuri oikean kokoiset. Erityisoppilas voi olla erityisen herkkä kaikille tuntemuksille, jolloin vääränlaiset kalusteet voivat haitata keskittymistä. Jotta oikean kokoisen kalusteen käyttö olisi mahdollista, täytyisi oppimiskalusteiden olla säädettävissä jokaiselle oppilaalle oikean kokoisiksi.

Liian pieni tai vääränkokoinen pulpetti voi häiritä oppimista (HIö 6).

Sen huomaa jos on huonon korkuiset työtasot, pulpetit tai tuolit. Oppilaat on hirveän levottomia ja ne kokee sen hirveän vaikeaksi. (HIö 2.)

Jos on huono istua, niin se on semmoista pyörimistä (HIö 7).

Jokaisella oppilaalla on oma oppimistyylinsä. Joillekin pulpetissa istuminen ei ole paras vaihtoehto. Tutkimusten perusteella kaikenikäiset oppilaat, pojat useammin kuin tytöt, tarvitsevat liikkumista opiskellessaan. Useimmat oppilaat, jotka osallistuivat opetukseen aktiivisesti, oppivat todennäköisesti muita enemmän, keskittyivät paremmin ja saavat parempia koearvosanoja kuin, jos heidän on pakko istua paikallaan ja kuunnella. (Prashnig 1996, 45.) Joku voi keskittyä opiskeluun vain seinän vieressä pöydän ääressä, toinen oppii parhaiten matolla loikoillen pää

pöydän alla (Kerola 2001, 131). Joillekin apua opiskeluun voivat tuoda korkeammat opiskelupöydät, joiden ääressä voi joko istua tai seistä (Arnesson & Leonardson 2007, 22). Apua keskittymiseen voivat tuoda myös tuolit, jotka hieman joustavat ja antavat mahdollisuuden pieneen liikkeeseen. Pieni liike voi auttaa levotonta oppilasta pysymään omalla paikallaan.

Mulla on usein nuille alakoululaisille esimerkiksi tyynjä siellä. Sielläki ois mahdollisuus joskus olla vähän rennommin, ettei se oo pelkästään sitä pöydän ääressä istumista. Vois jollain tavalla vaihtaa sitä työskentelyasentoa ja sitten jos aatellaan että on esimerkiksi semmoinen lapsi, joka luontaisesti tykkäis saada tavallaan kehonsa tuettua johonkin, niin sehän mielellään tekis töitä silleen että se ois mahallaan lattialla ja siinä tekee. Joskus on hyvä jos on semmoisia mahdollisuuksia ja opettaja huomaa että tuo keskittyis parhaiten sillä tavalla ja pystyis vaihtamaan. (Hlö 1.)

Tuolit luokassa jotka vähän keinuu, niin ovat tosi suosittuja. Joustaa ja niissä on hyvä istua (Hlö7).

4.5 Sopivasti virikkeellisyttä

On olemassa erilaisia mielipiteitä siitä, kuinka paljon erityisoppimisympäristössä saa olla niin kutsuttuja virikkeitä. Virikkeellisuuden määrällä koetaan olevan vaikutusta erityisesti oppilaan keskittymiseen. Tarkkaavaisuushäiriöisillä lapsilla virikkeellisuuden määrä täytyy yleensä pitää pienenä. Häiriöherkkyys on tarkkaavaisuushäiriöisten lasten luonteenomainen piirre. He keskittyvät toistuvasti tehtävänsä ja siirtävät huomionsa johonkin ulkopuoliseen tapahtumaan. Häiriöherkkää lasta autetaan muokkaamalla luokkaympäristö siten, että siinä on mahdollisimman vähän muita kuin tehtävien kannalta olennaisia ärsykeitä. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi julisteiden poistamista seiniltä, värikkäiden kuvien karsimista oppikirjoista ja lapsen pulpetin sijoittamista sermin taakse. Vastakkaisen mallin mukaan tarkkaavaisuushäiriöiset lapset tarvitsevat enemmän ärsykeitä saavuttaakseen tehokkaan toiminnan kannalta sopivan ärsyketason. (Närhi 2001, 169.)

Minun mielestä se on lapsikohtaista. Minusta se ei tarkoita sitä, että kaikille lapsille pitäisi olla. Mutta ehdottomasti semmoiselle lapselle joka tarttuu joka ärsykkeeseen. (Hlö 4.)

Joo varmaan on myös, että jos on liian tyhjä. Se varmaan on että siinä sitten on liikaa aikaa miettiä omaa tunnetilaa tai jotain muuta. Mutta tarkoitan sitä, että jos luokka on täynnä niinku jollain opettajille. Joka seinä on täynnä jotain lippusta ja lappusta, ei minusta se ole hyvä. (Hlö 5.)

Virikkeellisyys toisaalta voi olla herättämässä mielenkiintoa uusia asioita kohtaan. Virikkeiden voisi tällaisessa tilanteessa liittyä esimerkiksi sen hetkiseen opiskeltavaan asiaan. Oppimissisällöt voidaan liittää fyysisen ympäristön suunnitteluun esimerkiksi siten, että uuteen teemaan siirryttäessä siirrytään uuteen fyysiseen muotoon (Kerola 2001, 132).

Oppilaat tarvitsevat virikkeitä, jotta mielenkiinto opiskeltavaan asiaan herää (Hlö 6).

Se mikä oppimisympäristössä on tärkeää, että oppimisympäristö tukee oppilaiden sen hetkistä tilannetta. Mitä opetellaan, jää näkyville työt mitä tehdään. (Hlö 2.)

Virikkeelliseksi voidaan lukea oppimisympäristössä esiintyvät värit. Liian kirkkaat värit vaikeuttavat keskittymistä. (Carlsson & Ryden 2007, 7.) Keskittymistä häiritsee myös luokan epäjärjestys sekä mikäli tavaroille ei ole paikkoja. Joissakin oppimisympäristöissä on syytä karsia liiallista virikkeellisuutta, joskus jopa sekavuutta. Harva oppija hyötyy kaoottisesta ympäristöstä. Hyvä järjestys sekä tilojen ja välineiden tarkoituksenmukainen sijoittelu on oppimista edistävä tekijä jokaiselle oppilaalle. (Kerola 2001, 132.) Hyvät säilytystilat suljettavilla ovilla ovat täten helpottamassa oppilaan keskittymistä.

Kyllä sillä on vaikutusta, että onko ne tavarat siellä järjestyksessä vai sikin sokin. Tulee itellekin semmoinen vähän rauhaton olo (Hlö 2).

Kyllä sillä on minusta rauhoittava merkitys, että on aika järjestelmällistä ja tavaroilla on paikat ja ne on paikoillaan. (Hlö 1.)

Tietenkin ois kaikesta ihanteellisinta ettei ois paljon tavaraa näkyvillä. Sehän voi hajottaa. Riippuen tietenkin lapsesta. Jos on oikeen semmonen että tarttuu joka ärsykkeeseen ni häiritsee se sitä keskittymistä. (Hlö 4.)

Sitten tietenkin säilytystilat ja muut pitäisi olla semmoiset, ettei olisi kaikki avohyllyjä kun sieltä sitten näkyy paljon tavaroita. Jos tosiaan on oppilaalla se että seuraa muutaku opetusta, niin tahtoo kattoa sinne. (Hlö3.)

Tutkimuksissa on esiintynyt ristiriitaisia tuloksia virikkeellisuuden määrästä, joten yhtä ainutta ratkaisua asiaan ei ole olemassa. Kuitenkin voidaan todeta, että toisille oppilaille virikkeellisyydellä on suurempi vaikutus kun toisille. Tämän vuoksi olisi hyvä, että luokkaa pystyttäisiin muuntelemaan erilaisten oppilaiden tarpeiden mukaan. Virikkeellisyyttä voidaan vähentää tilanjakaji-

en tai erillisen tilan avulla. Näin voidaan vähentää häiritseviä virikkeitä oppilaan näkökentästä. Keskittyminen myös helpottuu, kun oppilas ei näe muiden ihmisten työskentelyä. Tilanjakamisessa voidaan käyttää myös katosta laskeutuvia rullaverhoja tai kirjahyllyjä, kasveja tai muita vastaavia jo ennestään tilasta löytyviä elementtejä (Arnesson & Leonardson 2007, 21).

Olen käyttänyt niitä tilanjakajia. Ja se ois ihanteellista jos ois siinä luokassa jo tavallaan eristetty jollain seinällä joku paikka. Sinne vois semmoinen oppilas mennä opiskelemaan jonka on vaikea keskittyä siinä muiden keskellä työskentelemään. (HIö 1.)

Joiltakin sais liiat virikkeet pois näkyvistä. Jotkut ei kestä nähdä kenenkään tekevän mitään. (HIö 7.)

5 Viihtyisyys ja oppiminen

5.1 Viihtyisyys oppimisympäristöissä

Viihtyisä ympäristö koetaan oppimista edistävänä elementtinä. On tutkittu, kun oppilas viihtyy ja hänellä on mukava olotila, oppiminen helpottuu. Viihtyisä ympäristö on yksi keino lisätä oppilaan mukavuutta. Opettajat kokevat yksimielisesti, että viihtyisyyden lisäämisellä on positiivinen vaikutus oppilaisiin. Opettajat edistävät yleensä pienillä yksityiskohdilla, kuten kukilla tai verhoilla oman luokkansa viihtyisyyttä.

Pääasia on se viihtyisyys ja semmoinen (Hlö 4).

...sillälailla, että siinä ois jotain kodikkuutta ja viihtyisyyttä ettei se ois semmoinen ankea koppi (Hlö1).

Viihtyisä sekä esteettisesti miellyttävä oppimisympäristö edistää psyykkistä ja sosiaalista terveyttä ja hyvinvointia. Se tukee mielenterveyttä ja estää kiusaamista, väkivaltaa sekä häirintää (Nuikkinen 2005, 68). Mikäli fyysisen ympäristön eri osa-alueet ovat kunnossa ja koulu koetaan viihtyisäksi, voidaan viihtyisyyden avulla vaikuttaa oppilaiden aktiivisuuteen, oppimistuloksiin ja oppilaiden sosiaaliseen käyttäytymiseen. Opiskeluympäristön, koulurakennuksen ja luokkahuoneiden kunnolla on todettu olevan vahvoja yhteyksiä lasten häiriökäyttäytymiseen. Esteettisyyden kokemiseen vaikuttaa moni yksittäinen seikka: siistit puitteet, kukat maljakossa, hoidetut viherkasvit ja ympäristöstä välittämisen tuntu. (Nuikkinen 2005,77.)

Luokan siisti yleisilme antaa levollisuuden tunteen, asiat ovat järjestyksessä. Se edesauttaa oppimista. (Hlö6.)

Tutkimuksen mukaan on havaittu, kun luokkatilaa on sisustettu käyttämällä esimerkiksi pehmeämpää valaistusta, kasveja, tauluja, tyynyjä ja mattoja, ovat oppimistulokset selvästi kasvaneet (Gifford 2001, 327). Oppimisympäristön viihtyisyyttä vähentää selvästi, tilan laitosmaisuus. Valkoiset seinät, tekstiilien puuttuminen tai liian hallimaiset tilat koetaan negatiivisina tekijöinä. Nuori saa koulussa opetusta, solmii ystävyysuhteita ja itse asiassa viettää siellä merkittävän osan ajastaan. Tämän tulisi näkyä koulujen arkkitehtuurissa. Niiden tilojen, muotojen, värien,

valojen, materiaalien, akustiikan ja yhteyksien ympäristöönsä tulisi tukea koulutyötä ja olla vähemmän laitosmaisia kuin nykyisin. (Aura ym. 1997, 81.)

Usein viihtyisyyteen kuuluu rakennetussakin ympäristössä luonnon elementtejä, vettä, vihreyttä ja ainakin päivänvaloa. Siistiä ja turvallisen tuntuista ympäristöä pidetään yleensä viihtyisämpänä kuin roskaista ja hoitamatonta (Tapaninen & Kotilainen 2002, 90.) Koulun puhtauden ja siisteyden vaaliminen ja koulun ja luokkahuoneiden sisustaminen viihtyisiksi yhdessä oppilaiden kanssa on tärkeää, koska mahdollisuus järjestää omaa elinympäristöään estää merkittävästi häiriöitä ja lisää viihtyisyyttä (Nuikkinen 2005 ,77).

5.2 Luontoa sisälle

Erityisopettajat luovat mielellään viihtyisyyttä luokkaan viherkasvien muodossa. Viherkasvit sekä muut luontoelementit ovat tutkitusti vaikuttamassa suotuisasti ihmisen psyykeeseen. Tutkimukset ovat osoittaneet, että jo pelkät luontokuvat sisätiloissa vaikuttavat fysiologisiin toimintoihin myönteisesti. Toisin sanoen jännittyneisyys, verenpaine sekä sydämen syke alenevat paremmin huoneessa, jossa on luontokuvia. (Salonen 2010,27.) Viherkasvit auttavat myös paremman huoneilman saavuttamisessa, imevät melua sekä toimivat esteettisesti kauniina elementtinä (Arneson & Leonardson 2007,21).

Viherkasvit tietenkin. Jos on joku niin se rauhoittaa. (Hlö 3.)

Olen yrittänyt lisätä viihtyisyyttä luokassani viherkasveilla (Hlö 6).

Tutkimuksien mukaan myös ylivilkkauden oireet lievittyvät, kun lapsella on mahdollisuus aistia luontoympäristöön liittyviä elementtejä – luonnon ääniä ja näkymiä luontoon (Salonen 2010,104). Luontoelementtien vaikutuksen taustalla on monia asioita. Luontomateriaalit tarjoavat vertauskuvia ja samaistumiskohteita ja sisältävät rajattomasti ”tarjoumia”. Ne viestittävät ainutkertaisuutta ja antavat mahdollisuuden puhua vaikeista tunteista. Luontomateriaalin erityi-

syys verrattuna muihin materiaaleihin piilee siinä, että jokainen kappale on erilainen, ainutkertainen ja itsessään täydellinen. Tämä tukee parhaimmillaan ajatusta ihmisen omasta ainutker-taisuudesta. (Salonen 2005, 95.)

Viherkasvit voivat myös tukea luontoon liittyvien asioiden opiskelua. Opeteltavat asiat näkyvät konkreettisenä ympäristössä ja auttavat sisäistämään opeteltavia asioita. Luontoon liittyvät elementit ovat myös inspiroimassa oppilasta oppimaan (Tuan 1978, 25). Oppilaille on tärkeää kasvien hoitaminen ja niiden kasvun seuraaminen. Ympäristöstä huolehtiminen on keskeinen viihtymisen ja juurtumisen osa (Lahti 1996, 4). Puutarhatyötä ja kasvien hoitoa pidetään myös sosiaalisena aktiviteettinä, jossa paneudutaan yhteistyöhön ja ryhmässä tapahtuvaan ongel-manratkaisuun. Oppilaat oppivat toistensa auttamisen tärkeyden. On ilmeistä, että puutarhatyö on hyödyksi erityisesti keskittymisvaikeuksia omaaville oppilaille. (Nuikkinen 2005, 80–81.)

Eräs vaihtoehto vaikuttaa viihtyisyyteen luontoelementtien muodossa on tuoda luontoa sisälle eläimien muodossa. Esimerkiksi akvaarion katseleminen ja kalojen ruokkiminen on koettu tera-peuttiseksi oppimisympäristössä. Lemmikkien on todettu muun muassa vahvistavan ihmisen identiteettiä (Tuan 1978, 22). Lemmikkien hoitaminen auttaa myös kehittämään vuorovaikutus-taitoja ja ottamaan vastuuta toisen hyvinvoinnista. Varsinkin lapsille eläin on helppo samaistu-misen kohde, jonka kautta on mahdollista saada uusia näkökulmia ongelmatilanteiden ratkai-miseen (Salonen 2010, 81). Oppimisympäristöissä eläintenpito ei ole yksinkertaista ottaen huomioon niiden vaatimat tilat, huolenpidon tarve sekä oppilaiden allergiat. Haposen väitös-kirjassa (1998) havaittiin, että eläimistä akvaarioeläimet sekä häkkilinnut ovat lajeja, joita on käytetty erityisoppimisympäristöissä.

5.3 Pehmeyttä

Erityisopettajat kokevat, että tekstiilit ovat tärkeitä tekijöitä viihtyisyyden luomisessa. Opettajat ovat tuoneet tekstiilejä oppimisympäristöön verhojen, mattojen ja tynnyjen muodossa. Tekstiilit tuovat kodikkuutta, inhimillisyyttä ja pehmeyttä tilaan. Myös akustiikan kannalta pehmeät materiaalit ovat tärkeitä elementtejä.

Koska luokkahuoneeni on todella ankea, olen yrittänyt tehdä siitä viihtyisemmän värikkäillä verhoilla ja niihin sopivan värisillä matoilla (Hlö 6).

Kyllä ne verhot kuuluu olla. Ne jotenkin tuo sitä kodikkuutta myös siihen, koska ei koulun tarvi olla semmoinen laitosmainen. Mattohan ois mukava myös. (Hlö 3.)

Erilaiset tynnyt koetaan opettajien mukaan viihtyisyyttä lisäävänä elementtinä (kuvat 4 ja 5). Erityisesti lattiatynnyt ovat monikäyttöisiä. Niitä voidaan käyttää niin opiskelutilanteessa kuin rentoutumisessakin. Tynnyt tuovat tilaan pehmeyttä ja inhimillisyyttä. Niistä voidaan muodostaa erilaisia ryhmiä erilaisia käyttötarkoituksia varten. Muita erityisoppimisympäristöihin soveltuvia tekstiileitä ovat torkkupeitot. Erityisen hyvin ne toimivat erilaisissa rentoutumistilanteissa (Kataja 2003, 34). Niiden avulla voidaan lisätä lämmön ja turvallisuuden tunnetta.

Jos ois tilaa, niin ottaisin mielellään lattiatynnyjä. Vaikka jotakin tehtävää menis ryhmässä pohtimaan. Jos jää joustoaikaa niin voisi mennä lukemaan sinne. Pöydän ääressä kun pohtivat niin ovat aika kaukana toisistaan. (Hlö7.)

Ois ihana jos oppilailla ois omat tynnyt ja ne istuis lattialla ja vois nojata johonkin. Vois kertoa satuja siinä tai vaan keskustella. (Hlö2.)

Opettajat haluaisivat käyttää oppimisympäristöissä tekstiileitä nykyistä enemmän. Tekstiilien lisäämistä vältellään yleensä niiden tarvitseman huollon vuoksi. Mikäli tilan huoltajat eivät ehdi eivätkö suostu huoltamaan tekstiilejä, ne ovat pölyisiä ja huonontavat sisäilman laatua.

Pitäs olla henkilöstöä joka huolehtii myös siitä, että ne tulee joskus pestyä ja tuuletettua. Nehän on kauheita pölynkerääjiä ja nytten kun on paljon vähennetty kouluilla siivousta ja kaikki lasketaan tarkkaan, niin siitä puolesta pitäis kans huolehtia. Kyllä ne tärkeitä on (tekstiilit), että niitä ois. Ettei tarvis ihan hallissa opiskella. (Hlö1.)

Kuvat 4 ja 5. Lattiatyynyjä Lohipadon koululla (Tikkanen 2011).

5.4 Oma oppimisympäristö

Opettajat pitävät tärkeänä, että oppilaiden valmistamia piirustuksia ja muita töitä laitetaan esille ympäristöön. Piirustusten esillelaitto on yksi keino parantaa oppimisympäristön viihtyisyyttä lisäämällä oppilaan tunnetta omasta ympäristöstä. Koulussa ja luokissa voidaan lisätä oppilaiden ja opettajien me-henkeä ja tietoisuutta omaan yhteisöön kuulumisesta myös laatimalla kuvagallerioita koulun tiloihin (kuvat 6 ja 7). Esimerkiksi luokkien ja opettajahuoneen oven pieleen sijoitetut kuvakokoelmat kertovat yhdellä silmäyksellä, keitä tähän paikkaan kuuluu. (Kerola 2001, 131.) Esille laitettut työt lisäävät myös väripilkkuja ja estetiikkaa oppimisympäristöön. Ympäristön personalisointi yhdessä auttaa ryhmäidentiteetin muodostumista (Aura ym. 1997, 54). Hyvä me-henki oppilaiden kesken luo viihtyisyyttä ja vähentää kiusaamista.

Kuvat 6 ja 7. Oppilaiden töitä Lohipadon koulun tiloissa (Tikkanen 2011).

Identiteettiä sekä ryhmäidentiteettiä vahvistaa omien reviirien koristelu ja merkitseminen henkilö- tai ryhmäkohtaisin tavaroin ja tunnuksin. Identiteettiä lisää myös oppilaiden mahdollisuus vaikuttaa oppimisympäristöä koskeviin päätöksiin. Kun lapset osallistuvat ympäristönsä suunnitteluun, on sillä merkitystä heidän kehityksensä sekä yhteisö- ja yhteiskuntaelämään liittymisen kannalta (Aura ym. 1997, 78). Erilaisten tekstiilien, koristeiden ja esineiden käytöllä ja kalusteilla voidaan tukea henkilökohtaisen tilan syntyä ja voidaan luoda vaihtelevia sekä yksityisyyttä että yhteisöllisyyttä tukevia ympäristöjä. (Nuikkinen 2005,73.) Oppimisympäristöihin erikoistunut arkkitehti Sanna Pääkkönen toteaa myös Avotakka-lehdessä, kuinka paras lopputulos oppimisympäristössä syntyy, kun lapset pääsevät vaikuttamaan sisustukseen. Tekstissä todetaan myös, että esimerkiksi lasten piirtämiä töitä kannattaisi hyödyntää sisustusmateriaalien valmistuksessa (Vallinkoski 2011, 23).

5.5 Omaa rauhaa ja yhdessäoloa

Viihtyisyyttä oppimisympäristöön tuovat myös erilaiset sovet ja nurkkaukset. Tällaiset tilat ovat tärkeitä rentoutumisen ja rauhoittumisen kannalta. Rentoutuneena keskittymiskyky lisääntyy ja oppiminen helpottuu (Kataja 2003, 37). Tilat voivat olla erillisiä huoneita tai erilaisilla elementeillä, kuten tilanjakajilla tai kaapistoilla, rajattuja alueita. Viihtyisyyttä tuo, kun oppilaalla on mahdollisuus olla yhdessä muiden kanssa sekä mahdollisuus vetäytyä välillä omaan rauhaan. Tällaiset nurkkaukset sisältävät yleensä seinälampun, mattoja, erikokoisia tynyjä ja nojatuolin (Arnesson & Leonardson 2007, 23).

Meillä on tällä hetkellä käytössä kaksi erinomaisen hyvää tilanjakajaa; itse räätälöityjä sermejä, pyörillä kulkevia, lukittavia. Ne ovat hyvä apuväline. Tilanjakajat antaa rauhan kun sitä rauhaa tarvitaan niille oppilaille, jotka sitä tarvitsevat (Hlö2.)

Ihminen tarvitsee yksityisyyttä. Hän tarvitsee mahdollisuuksia säädellä omaa suhdettaan muihin ja jäsentää omia kokemuksiaan välillä yksikseen. Toisinaan on tarpeen suojautua myös ulkoisilta stressitekijöiltä omaan rauhaan ja edistää näin omaa hyvinvointiaan. (Aura ym. 1997, 135.) Yksityisyyden kokemisen tulee perustua myös vapaaehtoisuuteen (Happonen 1992, 124). Julkisissa tiloissa, kuten kouluissa tällaisen yksityisen tilan järjestäminen ei ole aina yksinkertaista. Tavoiteltavaa olisi kuitenkin pyrkiä järjestämään tilanteita, jossa oma rauha on turvattu.

Ympäristöpsykologiassa käytetään usein käsitettä mielipaikka. Mielipaikalle on tyypillistä, että siellä halutaan olla yksin kaikessa rauhassa ja, että siellä voi selkiyttää ajatuksia ja asioita oikeisiin mittasuhteisiin. Ihmiset, joilla on taipumusta negatiivisiin mielialoihin, hakeutuvat erityisen usein mielipaikkaansa yksin. (Salonen 2005, 83.) Luontoa ja maisemaa arvostetaan mielipaikkana. Luonnossa olevat mielipaikat tukevat ihmisiä uusimaan voimiaan ja ylläpitämään sisäistä tasapainoaan. (Aura ym. 1997, 97.) Kaikkiaan ihminen voi käyttää mielipaikkojaan ja luonnon elvyttävyyttä yhtenä keinona mielialansa ja minäkokemuksensa säätelyssä. Psykkisesti kuormittaviin ympäristöihin, kuten kouluihin olisi hyvä suunnitella elvyttäviä mielipaikkoja tai – nurkkauksia. (Aura ym. 1997, 104).

6 Utajärven keskuskoulun erityisopetustilojen suunnittelu

6.1 Lähtöasetelma

Utajärven keskuskoulun uusien tilojen tarve syntyi, kun ala- ja yläkoulu päätettiin yhdistää yhdeksi keskuskouluksi. Uusia tiloja alettiin rakentaa yläkoulun yhteyteen, jossa myös päätettiin tehdä kunnostusremontti. Arkkitehti päätti sijoittaa erityisopetustilat uuteen rakennukseen. Erityisopetusta varten suunniteltiin neljä luokkatilaa.

Jokaiseen erityisopetustilaan suunniteltiin opettajien toiveiden mukaisesti niin kutsuttu jakotila. Luokkatila jakaantui kahteen osaan, jossa suuremmassa osassa tapahtuu tavallinen opetus. Jakotilassa voi esimerkiksi koulunkäyntiavustaja opettaa tarvittaessa oppilasta rauhassa. Tila voi myös toimia rentoutumista ja muita vastaavia erityistilanteita varten. Tilat on lähtökohtaisesti jaettu niin, että kaksi luokkaa on varattu esikouluikästä viidenteen luokka-asteeseen asti ja loput kaksi luokkaa kuudesta yhdeksänteen luokka-asteeseen. Tiloissa toimii yhteensä neljä erityisopettajaa sekä lisäksi heidän avustajansa.

Arkkitehtitoimisto Ylipahkala Oy on tehnyt uuteen koulurakennukseen sisustussuunnitelmat, joissa on määritelty pinnat, kiintokalusteet sekä joitakin yksityiskohtia, kuten opetustaulut. Sähkösuunnittelija taas on tehnyt suunnitelmat valaistuksesta ja muusta sähköistyksestä. Oma osuuteni suunnittelussa kattaa lähinnä tunnelman luomisen pienesineiden ja tekstiilien avulla.

Keskustelimme arkkitehti Anne-Mari Walleniuksen kanssa puhelimitse heidän perusteluistaan värivalinnoille. Lähtökohtana värien suunnittelussa on ollut, että lapset tarvitsevat värejä. Jotta värit eivät ole liian voimakkaita, on tiloihin valittu murrettuja värisävyjä. Valittujen värien lähtökohtana on ollut perusvärit, sininen, punainen, keltainen ja vihreä.

6.2 Erityisopettajat suunnitteluprosessissa

Suunnitteluprosessi lähti liikkeelle opettajien ja rehtorin tapaamisella. Haastattelin suunnittelua varten kahta Utajärven keskuskoulun erityisopettajaa sekä koulun rehtoria (liitteet 4 ja 5). Opettajat vastasivat myös haastattelukysymyksiini liittyen tutkielmani teoriaosuuteen. Erityisopettajat toivat esille omien toiveidensa ja tarpeidensa lisäksi näkökohtia tilan muita käyttäjiä, eli oppilaita, koulunkäyntiavustajia sekä siivoojia ajatellen. Rehtorilta sain kuulla yleisesti rakennushankkeesta, sen etenemisestä sekä miten rakennushanke on budjetoitu. Omaan työhöni ei budjettia ollut. Sisustuksia tullaan toteuttamaan vähitellen niiltä osin, mitä tarpeelliseksi nähdään.

Opettajien tarpeiden huomioon ottaminen on yksi tärkeä osa-alue erityisoppimisympäristöjen suunnittelussa. Opettajien työtilojen tarkoituksenmukaisuus, sisustus ja siisteys vaikuttavat koulun ilmapiiriin. Aikuisten viihtyminen ja hyvä olo välittyvät jokaisessa koulussa ja jokaisessa yhteisössä oppilaiden hyväksi oloksi viihtymiseksi (Kerola 2001,132).

Seuraavissa vastauksissa on mukana kaikkien seitsemän haastateltavani erityisopettajan näkökulmia opettajien tarpeisiin. Opettajien näkökulmasta tarpeellisiksi nousivat hyvät säilytystilat, tarkoituksenmukaisuus, kalusteiden säätömahdollisuus ja paloturvallisuus. Osan säilytystiloista täytyy olla lukollisia, koska tiloissa käsitellään paljon luottamuksellisia papereita. Myös oppilaiden tavaroille sekä opetusmateriaaleille opettajat toivoivat nykyistä enemmän säilytystiloja.

Se on kuvaavaa erityisopetukselle, meillä ei ole pelkästään kirjat ja työvihot, meillä on todellakin erinäköisiä jos vaikka minkälaisia oppimateriaaleja (Hlö 2).

Työergonomia on opettajan kannalta tärkeä fyysisen ympäristön osa-alue. Oman äänen täytyy kuulua ja opettajan täytyy nähdä ympärilleen. Yhtenä ergonomiaan liittyvänä toiveena mainittiin satulatuoli, jolla pääsee helposti oppilaiden luokse ja joka auttaa säilyttämään hyvän työskentelyasennon. Opettajilla on myös paljon muita unelmia joita he haluaisivat toteuttaa, mutta kokevat etteivät ne ole mahdollisia esimerkiksi koulun taloudellisen tilanteen vuoksi. Toisaalta monet unelmat eivät olisi kalliita. Lähinnä unelmille tarvittaisiin muiden hyväksyntää sekä apua toteutukseen.

Semmoinen ois aivan ihana jos mahtuis luokkaan. Ois itellä vanha nojatuoli, persoonallinen vanha, ei mikään moderni. Ja oppilaille omat tyynyt ja ne istuis lattialla ja vois nojata johonkin. Vois kertoa satuja siinä tai vaan keskustella. (Hlö 2.)

Toivoisin itselleni satulatuolin. Se on kätevä kun pitää pyöriä tässä. Semmoset ois kiva kun satsattais. (Hlö 4.)

6.3 Esimerkkejä oppimisympäristöjen tilaratkaisuista

Suunnittelun pohjalle havainnoin oppimisympäristöjä. Pyrin löytämään esimerkkejä erityisesti innovatiivisista ja ainutlaatuisista oppimisympäristöistä, joissa oppilaiden tarpeet ovat huomioitu. Yksi uusimmista oppimisympäristöihin käytetyistä suunnitteluideoista on Margit Sjöruusin kehittämän Stress Free Area -konsepti. Stress Free Area -konseptia on sovellettu aiemmin lähinnä yritysten toimitiloihin. Konseptia käytettiin ensimmäisen kerran oppimisympäristössä Siltamäen ala-asteella, johon suunniteltiin konseptin mukainen stressivapaa luokkahuone (kuva 8).

Kuva 8. Siltamäen ala-asteen Stress-Free -alue (Siltamäen koulu 2011).

Stree Free Area -konseptissa pyritään vähentämään negatiivisia aistiärsyksiä. Siltamäen koululla oppimisympäristöön suunniteltiin vireystilaan vaikuttavia ja säädeltäviä elementtejä kuten valot ja äänimaisemointi. Suunnittelulla haluttiin parantaa oppilaiden ja opettajien jaksamista arjessa. Oppimisympäristöjen oltua jonkin aikaa käytössä, oppilaiden on kerrottu olleen stressivapaassa luokkahuoneessa rauhallisempia sekä käytöshaasteita on havaittu vähemmän (Anteroinen 2010, 21).

Luontoelementit ovat keskeisessä roolissa Englannissa sijaitsevassa, vuonna 2009 valmistuneessa, Forestwayn koulussa (kuvat 9 ja 10), jossa opiskelee 3-19 -vuotiaita erityisoppilaita. Koulun keskellä sijaitsee interaktiivinen metsäalue, josta haarautuvilla kaarevilla käytäväseinillä on suuria metsäaiheisia kuvia. Koulussa on paljon muitakin erikoisuuksia, kuten virtuaalstudio tai värjä vaihtavat uima-altaat. Koulun suunnittelussa on panostettu myös ulkoalueisiin, jossa sijaitsee muun muassa oppilaita varten rakennetut metsäalue, lampi sekä pelikentät.

Kuvat 9 ja 10. Forestwayn koulun käytävätiloja (Forestway 2011).

Koivulan erityiskoulussa Porissa järjestettiin vuonna 2008 kehittämishanke, jossa kehitettiin aisti- ja oppimistila vaikeasti kommunikaatiovammaisten tarpeisiin. Hankkeen tuloksena syntyi multisensorinen aisteja stimuloiva sekä rentoutumista edistävä "Aistila" (kuvat 11–13).

Kuvat 11–13 Kuvia multisensorisesta tilasta Koivulan erityiskoulussa (Koivulan koulu 2011).

Tilat ovat jakaantuneet erilaisiin toimintoihin. Esimerkiksi sateenkaartilaksi nimetyllä alueella harjoitetaan aktiivista aistien käyttöä muun muassa erilaisilla äänillä, valoilla, tuoksuilla ja liikumisen aistimuksia korostavilla välineillä. Valkoiseksi tilaksi nimetty alue taas on tarkoitettu rentoutumiseen. Tilassa voi levätä patjalla ja keskittyä vesivalojen katseluun tai rentouttavan musiikin kuunteluun. DVD: Itä voi katsella kalojen uintia vedessä tai liekkien paloa nuotiolla ja kuunnella myös ääniä. Myös sosiaaliset taidot kehittyvät toisen oppilaan vieressä, valkoisella patjalla levätessä. Pienen tähtitaivaan alla voi rentoutua aurinkokeinussa saaden samalla liikeaistikokemuksia. Multisensorisen tilan käytön myötä oppilaiden sensorinen integraatio ja tietoisuus omasta kehosta on kehittynyt. Oppilaiden on havaittu olevan selvästi rauhallisempia ja avoimempia vuorovaikutukselle. Aistiyliherkillä oppilailla on ollut havaittavissa parempaa aistimusten sietoa tai tasoittumista. (Koivulan koulu 2011.)

Tekemäni kouluvierailu kohdistui Tervaväylän koulun Lohipadon yksikköön Oulussa (kuvat 14 ja 15). Lohipadon yksikkö tarjoaa liikuntavammaisille ja neurologisesti sairaille lapsille ja nuorille peruskoulutusta sekä kuntoutus- ja asumispalveluja. Lohipadon koulun tiloissa oli suunnittelussa huomioitu erityisesti liikuntarajoitteiset. Koululla oli käytetty rohkeasti värejä, erityisesti oranssia. Tilat oli suunniteltu siten, että liikuntavammaisten on helppo liikkua tiloissa apuvälineiden kanssa. Luokkien koot olivat tavallista suuremmat ja avarammat. Kalusteet olivat säädettävissä jokaiselle oppilaalle sopivaksi. Kouluympäristöön piristävänä ja koulun omaa identiteettiä lisää-

vänä elementtinä toimivat käytäville sijoitetut, koulua varten tilatut, taideteokset. Käytävillä oli esillä myös oppilaiden tuotoksia. Lattioille sijoitettu taide taas toimi samalla myös opasteena tiloissa liikkumiselle.

Kuvat 14 ja 15. Käytävätiloja ja taidetta Lohipadon koululla (Tikkanen 2011).

Kuva 16. Olohuoneeksi nimetty alue Nivavaaran ala-asteen käytävällä (Tikkanen 2011).

Tein havaintoja myös kouluissa, joissa haastattelin tutkimukselliseen osaan opettajia. Yleensä ottaen erityisopetustilat, joissa vierailin olivat pieniä, eikä niitä oltu suunniteltu erityisopetusta

varten. Opettajat pitivät luokkia epäkäytännöllisinä, mutta asiansa ajavina. Yksi poikkeus oli Niivavaaran ala-aste, jonka pienluokat ja niiden läheinen ympäristö on aikoinaan suunniteltu erityisoppilaiden tarpeita varten. Tiloissa oli hauskoja yksityiskohtia, kuten olohuoneeksi nimetty huone välituntioleilua varten (kuva 16) tai vesiallas käytävätiloissa. Tiloissa oli huomioitu erityisoppilaiden tilan tarve. Koulussa oli luotu yhteishenkeä taideteosten ja oppilastöiden runsaalla esillä laitolla.

Yhdeksi suunnittelun lähtökohdaksi muodostui ideoinnin jälkeen moniaistisuus. Metsäteemassa moniaistisuutta lähdin miettimään kysymyksillä: miltä metsän keskellä näyttää, kuulostaa, tuoksuu ja tuntuu? Tilaa ei pelkästään havainnoida, vaan se koetaan kaikilla aisteilla ja keholla. Tällöin ruumiillisilla ja tiedostamattomilla vaikutuksilla on merkittävä osuus kokemuksessa. (Nuikinen 2005, 69.) Pehmeys rauhoittaa ja tuo tilaan lämmintä tunnelmaa. Pehmeitä elementtejä tilassa olisivat ainakin verhot, sekä mahdollisesti matot ja lattiatyyny. Pehmeillä materiaaleilla voidaan myös olla parantamassa akustiikkaa. Rauhallinen äänimaailma on taustatutkimuksen mukaan yksi tärkeimmistä yksittäisistä oppimiseen vaikuttavista tekijöistä erityisopetustiloissa. Hiljaisuuden lisäksi tilaan voisi tarvittaessa lisätä metsäteemaan sopivaa äänimaailmaa, kuten linnunlaulua tai muita metsän ääniä.

Teeman pohjalta keräsin kuvia, joiden tarkoituksena oli olla selventämässä omia ideoita ja ajatuksia, sekä olla materiaalina Utajärven keskuskoulun erityisopettajia varten, jotta he pystyisivät kommentoimaan alkuideoitani konseptistani. Koska Utajärven keskuskoululla luokat jakaantuvat 0–5- sekä 6–9 -luokkiin, tein konseptista kaksi tunnelmataulua (17 ja 18).

Kuva 17. Tunnelmakuvaa 0–5 luokille (Tikkanen 2011).

Kuva 18. Tunnelmakuva 6–9 luokille (Tikkanen 2011).

Lähtökohtana oli, että molempien ikäryhmien tunnelmakuvat ilmentävät samaa teemaa, mutta kuitenkin niissä olisi myös joitakin omia erityispiirteitä. Kuvasin tunnelmatauluun värimaailmaa, esineiden muotokieltä sekä esineiden tyyliä. Tein kaksi tunnelmataulua, pienemmille oppilaille suunnatun sekä vanhemmille oppilaille suunnatun taulun. Lapsille suunnatuissa taulussa muotokieli on selkeämpää ja suoraviivaisempaa. Värit ovat rohkeita ja lasten mieltymysten mukaisia. Nuorille suunnatuissa luokissa muotokieli ja värit ovat taas herkempiä.

Tunnelmataulujen valmistumisen jälkeen lähetin kahdelle erityisopettajalle väliarviointia varten kuvat tunnelmatauluista sekä tekstiä sen hetkisistä ajatuksista ja ideoista (Liite 7). Opettajat eivät tässä vaiheessa kokeneet tarpeelliseksi kommentoida suunnitelmia paljoakaan. Luonto-tema koettiin kommenteissa hyväksi punaiseksi langaksi suunnitteluun eivätkä suunnitelmat muutenkaan aiheuttaneet vastustusta.

Suunnittelun pääpainopisteeksi muodostui erityisluokkaan kuuluvan jakotilan suunnittelu. Tilassa olisi mahdollista toteuttaa erityisiä ratkaisuja, koska oppilaat eivät ole tilassa kokoajan. Suunnitelmassa otettaisiin huomioon myös varsinainen opiskelutila, mutta sinne tehdyt ehdotukset olisivat varsin hienovaraisia, ettei tilaa koettaisi liian virikkeelliseksi. Erityisopetustilojen taustatutkimuksen perusteella tilojen tulee olla selkeitä eikä erilaisia elementtejä saa olla liikaa, jotta erityisoppilaiden keskittymiselle olisivat parhaat mahdolliset edellytykset. Jakotila tulisi olemaan paikka, jossa pääsee irtautumaan tavallisesta oppimistilanteesta. Tilan tarkoitus on olla rauhoittamassa ja voimaannuttamassa oppilasta. Vaikka jakotilassa saisi olla opiskelutilaa enemmän virikkeellisyyttä, tarkoitukseni oli luoda sinnekin rauhallinen yleisilme johon kuuluisivat vain tarpeelliset elementit. Jakotila voi välillä toimia myös opiskelupaikkana. Silloin täytyy erityisesti pulpetin sijoittelulla varmistaa, ettei tilaan luotu rauhoittava ja voimaannuttava ympäristö erilaisine elementteineen häiritse aktiivista oppimista.

7.2 Konseptin kehittyminen materiaalivalintojen kautta

7.2.1 Lähtökohtia konkreettisille valinnoille

Lähtökohtaisen konseptin, tunnelmataulujen ja opettajien kommenttien pohjalta aloitin tilaelementtien konkreettisen etsimisen. Valintoja peilasin tutkielman aineiston pohjalta saatuihin tuloksiin. Tilan täytyy tukea oppimista edistämällä keskittymistä, huomioimalla erilaiset oppilaat ja heidän oppimistyyliinsä sekä olemalla viihtyisä. Ihanteellista olisi, että ympäristö olisi sijoitettu yleisopetuksen tilojen yhteyteen, jotta oppilaalle olisi luontevaa osallistua erityisopetukseen eikä tapahtuisi negatiivista leimaantumista tilojen sijainnin takia. Konseptissa lähtökohtana on, että tila voidaan jakaa alueisiin erilaisia toimintoja varten. Yhtenä alueena on aktiivisen opiskelun tila, jossa visuaalisia ärsykeitä on mahdollisimman vähän. Toisena tilana on rentoutumistila. Kolmas tila voidaan tarvittaessa jakaa esimerkiksi tilanjakajilla rauhallista opiskelua tai ryhmätöitä varten. Ajatuksena on, että kolmas tila pitää sisällään eniten visuaalisia ärsykeitä, kuten piirustuksia ja säilytystarvikkeita, koska ne saadaan helposti pois näköpiiristä tilanjakajien avulla.

Lähtökohtana on ollut materiaalien soveltuminen julkisen tilan materiaalien kriteereihin sekä muihin säädöksiin. Lähtökohtana oli myös, että valittuja elementtejä voitaisiin soveltaa kaikkiin erityisopetustiloihin väriä ja kokoa muuttamalla tilaan soveltuvaksi. Pyrin myös siihen, että tilan ratkaisut eivät olisi liian erikoisia ja huomiota herättäviä. Liian huomiota herättävä ympäristö voi olla vaikeuttamassa joidenkin oppilaiden sopeutumista erityisopetuksessa olemiseen.

Konseptissa valinnoissa on otettu huomion moniaistisuus. Esimerkiksi Koivulan koulussa Porissa moniaistillinen ympäristö toimii positiivisesti oppilaiden keskuudessa. Tilakonseptissani halusin käyttää erituntuisia materiaaleja. Pannoilla voi tilaan tuoda kontrasteja yhdistelemällä pehmeitä, kovia ja karheita materiaaleja. Kuten Maaretta Tukiainen (2010) toteaa: Tekstuuri luo kontrastin - sekä visuaalisen että fyysisen – suhteessa pinnan alustaan, vaikka tavallaan samalla sulautuu siihen. Väriyksessä suositaan neutraaleja värejä kiinteissä pinnoissa, kuten seinissä. Muunneltavissa ja irrotettavissa elementeissä käytetään enemmän värejä ja ne voivat myös olla kirk-

kaampia kuin pysyvien elementtien värit. Tiloissa, jossa käydään vähän aikaan, voidaan käyttää kirkkaampia värejä kuin tiloissa, jossa ollaan pysyvämmän. (Carlsson & Ryden 2007, 7.)

Lähtökohtana konseptin luomiselle on ollut myös, että tilan täytyy palvella kaikkia sen käyttäjiä. Vaikka lähtökohtana on oppilaan oppimista tukeva ympäristö, täytyy ympäristön olla tarkoituksenmukainen myös opettajalle, avustajille sekä tilaa huoltaville ja ylläpitäville henkilöille. Esimerkiksi värien käytössä usein oppilaat pitäisivät kirkkaista ja iloisista väreistä, kun taas neutraaleja värejä suosiville opettajille ne aiheuttaisivat epämiellyttäviä tuntemuksia. Jokaisella yksilöllä on jossain määrin omat persoonalliset värinäkömyksensä ja mielivärinsä. Täten yhteisissä ja julkisluonteisissa tiloissa ei koskaan voida päästä tulokseen, joka jokaista yksilöä ajatellen olisi paras mahdollinen, mutta sen sijaan pyrittävä siihen, että käytetyt väriyhdistelmät ovat mahdollisimman yleispäteviä niin, etteivät ne eivätkä aiheuta vahinkoa yhdellekään yksilölle ja useimmille niillä on selvän positiivinen vaikutus. (Rihlma 2000, 51.) Värien lisäksi olen pyrkinyt myös muiden tilaan tulevien elementtien kohdalla samanlaiseen päämäärään.

7.2.2 Puiden keskellä

Suunnittelun lähtökohtana oli metsä. Lähdin hakemaan metsää ja luontoa seinälle tulevan puuta esittävän elementin muodossa sekä aidoilla kasveilla. Oppimisen edistäminen luontoelementtien terapeuttisuuden ja rauhoittavuuden kautta on yksi konseptin avaintekijöistä.

Metsäaiheinen tapetti oli yksi vaihtoehtoista, mutta haasteellinen, koska tapetointiin tarvitsee työntekijän ja toiseksi se on hankalasti poistettavissa. Seinätarra (kuva 19) osoittautui paremmaksi vaihtoehdoksi, koska se on helposti kiinnitettävissä ja irrotettavissa. Konseptissa halutaan välttää liiallisia virikkeitä, joten puita muistuttavien tarrojen käyttö olisi parhaimmillaan joko oppimisympäristössä olevassa jaetussa tilassa tai sitten seinällä, joka ei ole oppilaan suorassa näkökentässä opiskelun aikana. Esimerkiksi opettajan pöydän vastakkainen seinä olisi yksi vaihtoehto.

Kuva 19. Sisustustarra seinään (Tarravimma 2011).

Konseptissa pyritään siihen, että oppimisympäristöä rakennettaisiin yhdessä oppilaiden kanssa. Ajattelumallia voitaisiin toteuttaa siten, että oppilaat yhdessä opettajan kanssa valmistaisivat seinätarroja. Tällä tavoin he voisivat itse olla mukana luokan sisustamisessa ja heidän kädenjälkensä olisi näkyvissä kokonaisuudessa. Osallistuminen luokan sisustamiseen on yksi keino lisätä oppilaiden viihtyisyyttä tukemalla heidän identiteettiään ja itsetuntoaan.

Kasvit ja kukat ovat tärkeitä luontoelementtejä. Utajärven keskuskoulun erityisopetustiloissa lattiatilaa on suhteellisen vähän, joten yhtenä ideana on laittaa kukkia ja kasveja seinälle kiinnitettävälle ikkunalaudalle. Yksi uudenlainen ripustusvaihtoehto on Upside Down -ruukut, joissa kasvi tulee ruukusta alaspäin (kuvat 20 ja 21).

Kuvat 20 ja 21. Upside Down –ruukkuja (Somanet 2011).

Konseptia suurempiin tiloihin sovellettaessa voidaan kukkia ja kasveja sijoittaa myös lattialle, jolloin ne voivat olla näyttävämmän kokoisia. Lattialle sijoitettavissa kasveissa olisi hyvä olla rullat ruukun pohjassa liikuttelua helpottamaan. Konseptin mukaisesti halutaan, että kukatkaan eivät kuitenkaan olisi liian häiritseviä tilaelementtejä. Häiritsevyyttä hallitaan yhtenäisellä kukkien ja kasvien suojaruukkujen värityksellä sekä niiden sijoittamisella yhteen ryhmään. Kukkien suojaruukuiksi valitsin valkoisia, ajattoman mallisia ruukkuja. Ruukkumallista löytyy useita eri kokoja, joten erikokoisille kukille voidaan valita ruukku samasta tuoteperheestä, jolloin yhtenäinen ilme säilyy. Tärkeää on, että kukat ja kasvit ovat aitoja ja niitä voidaan kastella ja hoitaa yhdessä oppilaiden kanssa.

7.2.3 Kiven rouheutta - pehmeää ruohikkoa

Tekstiilien suunnittelu ja valinta ovat tärkeimpiä viihtyisyyttä edistäviä toimenpiteitä. Konseptisani tekstiileitä esiintyy verhojen, lattiatyynyjen ja mattojen muodossa. Mikäli tilasta löytyy ennestään sohva tai nojatuolia, ovat myös pienemmät koristetyynyt hyviä keinoja tuoda tilaan pehmeyttä, väriä ja viihtyisyyttä. Tekstiileiden täytyy olla aina paloturvallisia, kestäviä ja helposti hoidettavia, jotta ne olisivat tarkoituksenmukaisia tiloissa.

Verhojen suunnittelun aloitin pyytämällä Utajärven keskuskoululta valokuvia rakennustyömaalta. Piirsin kuvien pohjalta viivapiirustuksia tiloista, johon sijoitin erilaisia verhoelementtejä sekä erilaisia värityksiä. Erilaisia verhovaihtoehtoja mietittyäni päädyin vaihtoehtoon, että verhot olisivat ikkunan alaosaan asti laskeutuvat paneelimaiset verhot. Tarkoituksena oli, että yhdistäisin yksiväristä ja kuviollista kangasta niin, että ne asettuisivat lomittain toistensa päälle ja niistä voisi muodostaa erilaisia yhdistelmiä. Mikäli tilassa olisi tarvetta vähentää virikkeitä, tai yleisilmettä haluttaisiin muuten muuttaa, verhot toimisivat myös yksittäin, ilman erikuosista paria.

Valitsin yrityksiltä näytteitä julkisen tilan paloturvallisista verhokankaista, joissa esiintyi metsäteemaan sopivia elementtejä. Arvioin näytteitä ripustamalla niitä ikkunaan ja tutustumalla niihin

eri vuorokaudenaikoina. Malleista päädyin Willow-kankaaseen (kuva 22), jonka parioksi valitsin yksiväristä vihreää Karat-kangasta. Luokkiin, joissa opiskelevat pienemmät oppilaat, ehdotin kankaaksi Slottskogen-kangasta (kuva 23), jonka kuosi on hieman lapsenomaisempi. Kankaan huonona puolena on, ettei se itsessään ole paloturvallinen, vaan se täytyy joka pesun jälkeen käsitellä paloturvalliseksi.

Kuva 22. Willow (Svensson Markspelle 2011).

Kuva 23. Slottskogen (Almedahls 2011).

Vertailin verhojen värimalleja Utajärven keskuskoulun erityisopetustiloihin ennalta määriteltujen värisävyjen kanssa. Pyrin löytämään sellaisen värin, joka käy kaikkiin neljään eriväriseen seinään. Näin luokissa säilyisi yhtenäinen värimaailma tekstiilien suhteen. Päädyin väreistä vihreään, joka sointui hyvin kaikkien seinävärien kanssa. Willow-kankaan vihreästä kuosista löytyy keltaista, vihreää ja sinistä, joten sen vuoksi sopii yhteen monen eri värin kanssa. Mikäli konseptia haluttaisiin soveltaa eri tiloihin, voisi kuosin väriä vaihtamalla saada verhot tilaan soveltuviksi.

Opettajien suosimat lattiatyynyt olivat elementtejä, jotka halusin toteutuvan tilakonseptissa. Tyynyt ovat monikäyttöisiä ja tarpeelliseksi koettuja erityisoppimisympäristöissä. Niitä voi käyttää rentoutumiseen ja rauhoittumiseen ja toisaalta opiskelutilanteessa aktiivisen opiskelun tukemisessa. Lattiatyynyjen täytyi olla niin pienet, että niitä pystyisi käyttämään oppimisympäristössä, jossa tilaa on rajoitetusti. Lattiatyynyjä vastaava vaihtoehto on säkkityyny ja -tuolit. Säkkituolit ovat usein niin suuria, että jokaiselle oppilaalle omaa tuolia on vaikea saada sopimaan oppimisympäristöön. Tyynyt soveltuvat säkkituoleja paremmin yksilölliseen käyttöön ja ne myös

mahtuvat tarvittaessa aktiivisen opiskelun tilaan. Konseptiin tulevilta tyynyiltä toivoin kiven ulkonäköä ja tuntua. Vaihtoehtona oli villakangas ja Trevira Cs -kangas. Villakangas lisäisi tilaan luonnonmateriaalia ja miellyttävää tuntua. Hinnan puolesta kuitenkin villakankaalla päällystetyt lattiatyynyt olivat niin hintavia, että päädyin lopulta edullisempaan vaihtoehtoon. Vaihtoehdoksi sisustusluettelossa olen kuitenkin esittänyt myös arvokkaamman kangasvaihtoehdon. Valitsemassani edullisemmassa kankaassa on kivimäistä tekstuuria, joten tyynyn pintaa on mukava silittää ja kosketella. Koskettaminen on erityisesti tärkeää oppilaille, jonka oppimistyyli perustuu koskettamiseen ja kokeiluun. Valitun kankaan väri on harmaa, joka rauhoittaa kokonaisvärimaailmaa. Tyynyjen ollessa yhdessä, ne muodostavat ikään kuin kallion. Tyynyistä voi muodostaa erilaisia yhdistelmiä, kun halutaan opiskella, maata, kaivautua omaan koloon tai leikkiä.

Lattialle tuleva matto on elementti, joka on tuomassa tilaan pehmeyttä sekä kontrastia kovaa lattiaa vasten. Matto on myös akustiikkaa edistävä tilaelementti. Mattoja ei voi kuitenkaan sijoittaa oppimisympäristöihin suuria määriä tilojen huoltajien työmäärän kohtuudessa pitämissä. Yksi suuri matto tuo tilaan jo sopivasti pehmeyttä. Konseptiin sopivaa mattoa etsiessäni koetin löytää mattojen materiaalista karheutta ja pintastruktuuria. Vaihtoehtoina oli erilaisia pintoja, kuten kivennäköistä huovutettua pintaa tai puun lehtiä muistuttavaa pintaa (kuvat 24 ja 25). Päädyin Vm-Carpetin valikoimista löytyvään helppohoitoiseen Cecilia-mattoon, jonka pinta muistuttaa ruohikkoa. Maton pinnassa on käsittely, joka estää maton likaantumista ja helpottaa näin puhtaanapitoa. Ruohikko-ajatusta korostaakseni maton väriksi sopi parhaiten vihreä. Vihreä tukee myös verhoissa olevia värivalintoja. Halusin maton olevan muodoltaan pyöreä, jotta se olisi helpompi sijoittaa tilaan. Pyöreä muoto myös korostaa pehmeyttä ja on myös luomassa yhteenkuuluvaisuuden tunnetta.

Kuva 24. Little field of flowers (Bene 2011).

Kuva 25. Pebble (Cubeme 2011).

7.2.4 Linnun laulua ja veden solinaa

Konseptissa tärkeä elementti on äänimaisema. Erityisesti auditiivista oppimistyyliä edustavalle oppilaalle äänimaisemalla on oppimisen kannalta oleellinen merkitys. Perusta oppimisympäristön äänimaisemalle on toimivat akustiikka. Ympäristön ulkopuolelta ei myöskään saisi kuulua ylimääräisiä häiritseviä ääniä. Kalusteiden jaloissa olisi hyvä olla pehmusteet, jotta ne eivät lisäisi liikuteltaessa häiriöääniä. Konseptissani on oletuksena, että oppimisympäristössä vähintään katossa on akustiikkalevyt ja perusakustiikka on määräysten ja standardien mukaisesti kunnossa. Äänimaiseman kannalta luokan on hyvä sijaita yleisopetuksen luokkien yhteydessä, jottei luokan ulkopuolelta kuuluisi tavallista kovempaa meteliä. Mikäli tila sijaitsee esimerkiksi liikunta- tai ruokasalin vieressä, voivat opetusta häiritä tavallisesta voimakkaammat äänet.

Perusäänimaiseman ollessa kunnossa, voi erilaisten tilanteiden mukaisesti tilassa käyttää täydentäviä ääniä. Rentoutuessa äänimaisema voisi koostua metsän äänistä: linnunlaulusta, tuulen huminasta ja veden solinasta. Ihanteellista olisi, jos oppilailla olisi käytössä kuulokkeet, joista jokainen voisi kuunnella omia tarpeitaan tukevaa musiikkia häiritsemättä muita. Valitsin konseptiin kaksi luonnon ääniä sisältävää äänilevyä, jotka molemmat ovat tarkoitettu erityisesti rentou-

tumista ja rauhoittumista varten. Mikäli opetustilanteessa halutaan tehostaa oppimista, käytetään siinä tapauksessa siihen soveltuvaa, esimerkiksi barokkimusiikkia, taustalla soivana musiikkina.

7.2.5 Kuun kajastuksesta auringon paisteeseen

Konseptissa valaistus on säädeltävissä ja hyödynnettävissä tarpeiden mukaisesti. Aktiiviseen opiskelun aikana käytetään tehokasta, säädettävää päivänvalovalaistausta, joka virkistää ja helpottaa oppilasta keskittymään. Mikäli jokin oppilas on herkkä päivänvalovalaisukselle, hän voi siirtyä jaettuun tilaan, jossa olisi mahdollisuus säätää yleisvaloa himmeämmälle.

Rentoutuessa käytetään hämärää, pehmeää tunnelmavalaistausta. Pyrin löytämään metsäteemaan liittyvät tunnelmavalaisimen. Vaihtoehtoina oli kaksi linnunpönttöä muistuttavaa valaisinta sekä lintua ja pupua muistuttavat valaisimet (kuvat 26-29). Päädyin linnunpönttöä muistuttavaan puiseen valaisimeen, joka antaa tunnelmallista valoa ympäristöön. Luonnonmateriaali tuotteessa tuo tilaan lämpöä. Edullisemmaksi vaihtoehdoksi ehdotin valkoisesta teräksestä valmistettua vastaavaa valaisinta. Tunnelmavalaisuus ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukainen vaihtoehto aktiiviseen opiskeluun, joten se sijoitetaan jakotilaan. Jakotilassa tunnelmavalaistausta tarvitaan luokkatilaan useammin. Erillisessä tilassa tunnelmavalaisin ei ole myöskään ylimääräinen ärsyke näkökentässä opiskelutilanteessa.

Kuva 26. Linnunpönttö-valaisin (Matteriashop 2011).

Kuva 27. Lintukoto (Finnish Design Shop 2011).

Kuva 28. Pigeon Light (Design Museum Shop 2011).

Kuva 29. Pupu-valaisin (Bravo lifestyle 2011).

7.2.6 Muuta metsässä

Kalustevalinnoissa otetaan huomioon ulkonäön kannalta, että värit ja materiaalit sopivat yhteen muun ympäristön kanssa. Tärkeää on myös, että tilaan saadaan siisti yleisilme, kaikille tavaroille omat paikat sekä hyvä järjestys. Selkeä yleisilme helpottaa oppilaan opiskelua ja rauhoittaa tilaa. Utajärven keskuskoululla kiintokalusteet oli jo valittu, joten niitä en lähtenyt määrittelemään. Lähtökohtaista olisi kuitenkin kiintokalusteissakin, että ne ovat neutraalin värisiä ja sopivat yhteen seinä- ja kattopintojen sekä irtokalusteiden kanssa. Kalusteissa olisi eduksi, mikäli ne olisivat siirreltäviä. Esimerkiksi kaapistoilla pystyttäisiin täten tarvittaessa rajaamaan tilaa useampaan osaan. Kaapistot olisivat mieluiten ovellisia, jolloin tavarat eivät häiritse keskittymistä. Sijaintina kaapistoilla ja tavaroiden säilytykselle olisi paras ympäristön takaosa, jolloin elementit eivät häiritse oppimistilannetta.

Tärkeintä opiskelupöydässä ja -tuolissa on säädettävyys. Oppilaat pystyvät keskittymään paremmin opetukseen, kun tuolissa on hyvä istua ja pöytä on oikealla korkeudella. Valitsin Utajärven keskuskoululle mallit, joita pystyy muuntamaan sopivan kokoisiksi erikokoisille oppilaille. Mallissa jonka valitsin, löytyy myös vaihtoehdot pyörillä liikkuvana tai tavallisilla jaloilla. Mikäli tilaan halutaan erityyppisiä istuimia, olisi lähtökohtainen malli kuitenkin aina sama, joten visuaalinen ilme säilyisi yhtenäisenä. Konseptissa ei määritellä, miten oppilaskalusteiden pitäisi sijoitua oppimisympäristössä. Tärkeintä on, että kalusteet ovat liikuteltavissa ja niitä liikuteltaisiin tilanteiden mukaisesti.

7.2.7 Metsässä yhdessä ja yksin

Konseptissa halutaan tukea oppimista antamalla oppilaalle tilaisuus aktiiviseen opiskeluun ja rauhalliseen oloon omassa rauhassa. Utajärven keskuskoululla konsepti toteutuu jo olemassa olevassa tilassa, jossa erityisoppimisympäristö on jaettu kahteen erilliseen tilaan. Muissa tiloissa, josta vastaavaa jakotilaa ei löydy, käytetään tilanjakajia tai järjestetään ympäristö niin, että esimerkiksi kaapit toimivat tilanjakajina.

Konseptissa suositaan liikuteltavia tilanjakajia, joilla tilaa voi jakaa erilaisia tilanteita varten. Joskus on tarpeellista erottaa vain pieni alue oppimisympäristöstä, joskus taas on tarvetta isomalle jaolle. Konseptin mukaisesti tilanjakaja ei saa olla liian huomiota herättävä, vaan se on neutraali, ympäristöön sulautuva elementti.

Erityisoppimisympäristössä on tärkeää, että tehtyjä töitä tai opeteltuja asioita saadaan esille. Konseptissa päädyin ratkaisuun, jossa tyhjälle seinälle ripustetaan vaijeri, johon kevyitä töitä kuten piirustuksia saadaan roikkumaan (piirustus 2). Vaijerin yhteyteen kiinnitetään lintuja istumaan, joten vaijeri kuvaa ikään kuin oksaa. Oppilaat voivat valmistaa itse linnut tarramuovista. Jokaisella voisi esimerkiksi olla oma nimikkolintu, jonka alle omat työt voisi ripustaa. Utajär-

ven keskuskoulun neljästä erityisopetusluokasta kahdessa on käytettävissä tällainen ehjä seinä opetustilassa. Kahdessa muussa luokassa ripustamisajatusta voi soveltaa jakotilaan, jossa sijaitsee näiden kahden tilan ainut tyhjä seinä. Yleisesti konseptissa kiinnitetään huomiota, että esille laitettut työt jäävät mielellään pois näkökentästä, jonne aktiivisen opiskelun aikana oppilailla on suora katsekontakti.

Piirustus 2. Havainnekuva ripustusvaijerista (Tikkanen 2011).

7.2.8 Viimeiset askeleet Metsän keskelle

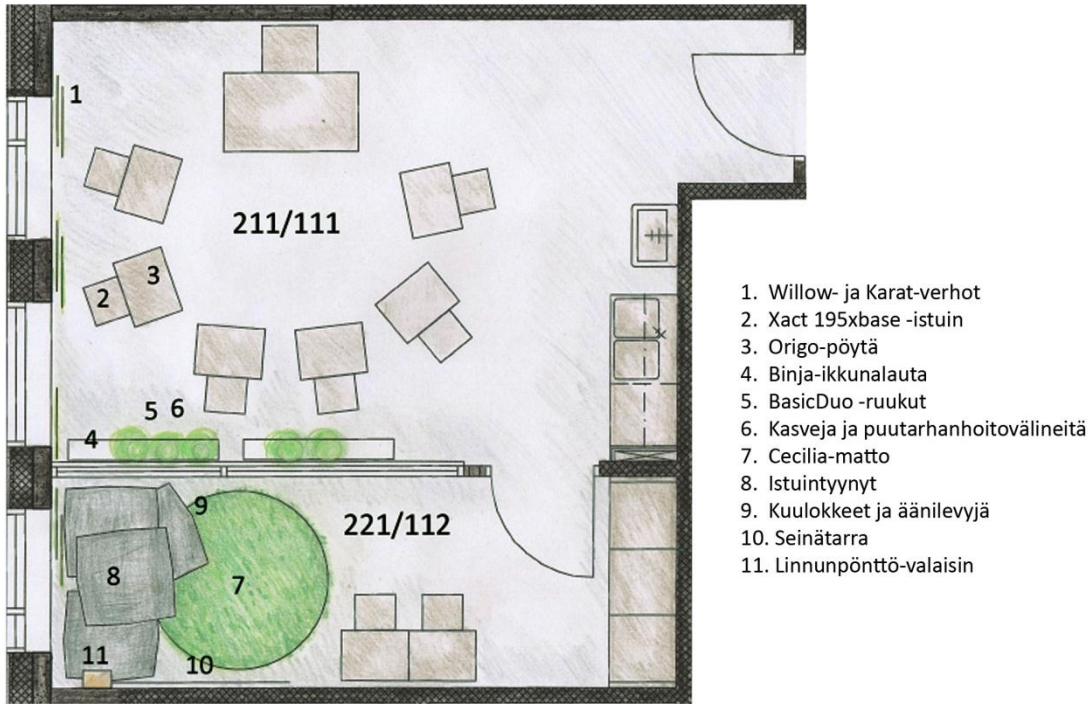
Verhomalleista valitsin lopulta kolme mahdollista vaihtoehtoa opettajien arvioitavaksi. Kävin paikan päällä Utajärven keskuskoululla mallikankaiden kanssa. Paikan päällä oli kaksi erityisopettajaa ja kaksi erityisopetustiloissa toimivaa avustajaa. Kolmannelle erityisopettajalle välitettiin kuvamateriaalia verhovaihtoehdoista kommentoitavaksi. Verhokankaista Willow-kangas valittiin yksimielisesti verhoksi. Pienempien oppilaiden tilaan ehdottamani Slottskogen-kangas herätti ihastusta, mutta sen hankkiminen jäi vielä toistaiseksi harkintaan palokäsittelyn vuoksi. Keskustelimme myös muista suunnittelun osa-alueista. Lattiatyynynt koettiin tärkeiksi ja keskustelimme niiden materiaaleista ja koosta. Seinälle suunnittelemastani sisustustarrasta pidettiin ja sille opettajat ehdottivat yhdeksi vaihtoehdoksi maalausta. Maalauskin mielestäni olisi hyvän näköinen ja ajaisi tarkoituksen, jota sisustustarralla olin tavoitellut. Ainut huono puoli maalaa-

misella on, että kuviota ei voisi ottaa pois tai siirtää mikäli sellaiselle toimenpiteelle tulisi tarvetta.

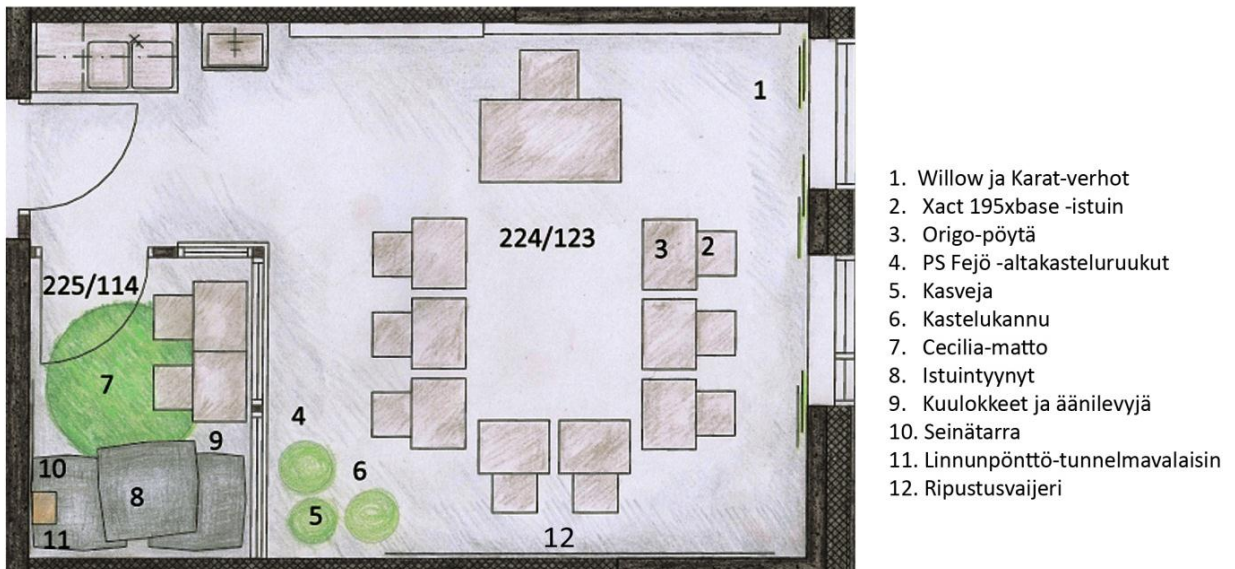
Seuraavassa kappaleessa esiteltävä lopullinen konsepti muotoutui tutkielman aineiston, opettajilta saadun palautteen, sekä materiaalivalintojen kautta. Konseptin suunnitteluprosessin aikana metsäteema sai pikkuhiljaa konkreettisen visuaalisen ulkomuotonsa tuotteiden avulla. Konsepti muuntui lähtökohtaisista tunnelmatauluista. Perusajatukset säilyivät samana, mutta esimerkiksi värien käyttö muuttui hillitymmäksi ja luonnonläheisemmäksi. Alkuperäisissä tauluissa keskityin lähinnä muotoihin ja visuaalisuuteen. Lopullinen konsepti on moniaistisempi ja monipuolisempi ensimmäisiin lähtökohtiin verrattuna.

7.3 Metsän keskellä -tilakonsepti

Suunnitteluprosessin tuloksena syntyi Metsän keskellä -tilakonsepti, joka on tarkoitettu sovellettavaksi erityisopetusympäristöihin (kuvaliite 1). Sisustuskonseptia sovellettiin Utajärven keskuskoulun uusiin erityisopetustiloihin. Tiloihin laadin pohjapiirustukset tuotteiden sijoittelusta (kuvat 30 ja 31) sekä sisustusluettelon (liite 8), jossa määritellään tiloihin suunnitellut tuotteet ja ostopaikat. Suunnitelmia havainnollistamaan tein kaksi havainnekuva tiloista, joista toisen (kuva 32) kuvakulma on aktiivisen opiskelun tilasta. Toinen havainnekuva (kuva 33) kuvaa jakotilaan tulevaa rentoutumispaikka.

Kuva 30. Esineiden sijoittelu luokissa 111,112,211 ja 221 (Tikkanen 2011).

Kuva 31. Esineiden sijoittelu luokissa 114,123,224 ja 225 (Tikkanen 2011).

Kuva 32. Havainnekuva tilakonseptin soveltamisesta Utajärven keskuskoulun erityisluokkiin (Tikkanen 2011).

Kuva 33. Havainnekuva tilakonseptin soveltamisesta erityisluokkien jakotilaan (Tikkanen 2011).

8 Pohdinta

Oppimisympäristöjen sisustaminen on usein aliarvostettua eikä siihen haluta käyttää resursseja. Tutkielma osoittaa, kuinka pienilläkin tekijöillä voidaan vaikuttaa positiivisesti tiloissa työskentelevien hyvinvointiin. Tutkielman tuloksena voidaan todeta, että keskittymisen ja viihtyisyyden lisääminen sekä oppilaan erityistarpeiden ja oppimistyylien huomioiminen oppimisympäristössä tukee erityisoppilaan oppimista. Erilaisilla tilaratkaisuilla, kuten oikeanlainen ääniympäristö, tekstiilien käyttö tai luontoelementtien tuominen tilaan ovat esimerkkejä keinoista, joilla oppimista voidaan tukea. Tutkielma osoittaa myös sen kuinka tarkoituksenmukaisilla ja viihtyisillä oppimisympäristöillä voidaan olla osoittamassa arvostusta opettajille ja oppilaille.

Tutkielman tuloksia voidaan käyttää erityisopetustilojen suunnittelun ja muuntelun tukena. Hyötyä on erityisesti erityisopettajille, joilla ei ole välttämättä tietoa tai kokemusta tilojen suunnittelusta. Muutoksien ei tarvitse aina olla suuria ja kalliita. Oppimisympäristöä voidaan kehittää eteenpäin pitkällä aikavälillä pienin askelin. Tutkielman taiteellisen osion tuloksena syntyneitä Metsän keskellä -sisustuskonseptia voidaan soveltaa myös yleisopetusluokkiin helpottamaan yleisopetuksessa olevien oppilaiden tai luokkaan sijoitettujen erityisoppilaiden opiskelua.

Metsän keskellä -sisustuskonseptia sovelsin tässä tutkielmassa Utajärven keskuskoulun erityisopetustiloihin. Itse pääsin osallistumaan suunnitteluun rakennusprojektin loppuvaiheessa, jolloin muun muassa pintamateriaalit ja värit oli jo valittu. Itselle olisi ollut opettavaista olla mukana jo aikaisemmassa vaiheessa ja päästä kommunikoimaan tilojen suunnittelijoiden kanssa. Työskentelyssä olisi ollut myös antoisaa jos olisin voinut tehdä yhteistyötä arkkitehdin kanssa omassa suunnitteluvaiheessani, vaikka hänen oma osuutensa suunnittelusta olikin jo valmis. Ihanteellista olisi ollut myös, mikäli olisi ollut mahdollista tavata enemmän erityisopettajia suunnittelun eri vaiheissa. Kommunikaatio tilan käyttäjien kanssa on aina arvokasta suunnittelutyössä ja tässä tutkielmassa siitä olisi ollut myös eduksi.

Tutkielman myötä nousi useita asioita johon olisi mielenkiintoista perehtyä enemmän. Esimerkiksi moniaistisuuden liittyviä tekijöitä, kuten tuoksujen merkitystä oppimiseen, ei tämän laa-

juisessa tutkielmassa pystynyt käymään tarkemmin läpi. Mielenkiintoista olisi ollut myös perehtyä erilaisiin erityisopetusmuotoihin ja etsiä erilaisia painotuksia fyysisen ympäristön tarpeissa. Tutkielmassani en erotellut osa-aikaisessa erityisopetuksessa olevien tai pysyvien erityisopetustilojen tarpeiden eroavaisuuksia. En myöskään lähtenyt erittelemään erilaisia vammoja. Kiinnostava jatko tutkielmalle olisi tutkia ja havainnoida tilaa/tiloja, johon syntynyttä Metsän keskelle -konseptia olisi sovellettu. Hyödyllistä olisi tietää miten oppilaat ja opettajat kokisivat muutokset oppimisympäristössä. Lisätiedon avulla syntynyttä konseptia pystyisi kehittämään ja tarkentamaan yhä tarkoituksenmukaisemmaksi.

Tutkielmasta oli itselleni paljon hyötyä ammattitaidon kehittämisen alueella. Opin paljon erityisoppimisympäristöistä, tilaratkaisuilla ihmiseen vaikuttamisesta, koulurakentamisesta sekä paljon muusta. Konkreettisesti opin uutta tuotteiden valmistajista ja jälleenmyyjistä. Tutkielmaan liittyvän taiteellisen osion myötä tein paljon tiedonhankintaa erilaisista tuotteista. Itselleni sain uusia yritys-suhteita, mallikansioita ja mallipaloja, joita voin hyödyntää tulevaisuuden työtehtävissä.

Jatkossa tarvittaisiin aktiivisia toimenpiteitä, jotta tieto tarkoituksenmukaisesta oppimisympäristöstä siirtyisi sujuvasti käytännön tasolle ja konkreettisiin muutoksiin. Tanskassa kaikkien koulujen ja oppilaitosten pitää vähintään joka kolmas vuosi tehdä oppimisympäristön arviointi, jossa oppilaat arvioivat koulun esteettisiä, psyykkisiä ja fyysisiä puitteita (Kjaervang 2011). Olisiko Suomessakin vastaavanlainen toiminta lisäämässä oppimisympäristöjen laadukkuutta ja tarkoituksenmukaisuutta? Opettajat totesivatkin haastatteluissa, että ottaisivat mielellään tietoa vastaan, mikäli sitä olisi helposti saatavissa heille luontevassa lähteessä. Esimerkkeinä sopivista tiedon lähteistä opettajat mainitsivat koulutuksen, alan lehdet sekä internet-sivustot. Tiedon helppo saatavuus lisäisi todennäköisesti opettajien omaa innostusta luokkiensa sisustamiseen ja muokkaamiseen tarkoituksenmukaisemmiksi.

Lähteet

Painetut lähteet

Aalto M. 2011. Luokkahuone huutaa apua. Opettaja 38/2011.

Ahveninen O., Ikonen O. & Karo J. 2001. Johdatus erityiskasvatuksen käytäntöön. WSOY. Helsinki.

Anteroinen S. 2010. Valoa kouluihin. Pro Interior 4/2010.

Anttila P. 1996. Tutkimisen taito ja tiedonhankinta. Akatiimi Oy. Helsinki.

Aura S., Horelli L. & Korpela K. 1997. Ympäristöpsykologian perusteet. WSOY. Porvoo.

Burman A., Koivunen A. & Manninen J. 2007. Oppimista tukevat ympäristöt. Johdatus oppimisympäristöajatteluun. Opetushallitus. Vammala.

Gifford R. 2001. Making a Difference: Some Ways Environmental Psychology Has Improved the World. Teoksessa Bechtel R. & Chuechman A. (toim.) Handbook of environmental psychology. Published simultaneously in Canada. Printed in United States of America. 323–332.

Hannaford C. 2003. Oppimisen palapeli. Yksilölliset aivoprofiilit. Kehitysvammaliitto. Hakapaino oy. Helsinki.

Happonen H. 1992. Näkökulmia erityisopetuksen fyysisiin ympäristöihin. Teoksessa Tuunainen K. (toim.) Erityisopetuksen fyysiset ympäristöt Suomessa. Opetushallitus. Helsinki. 109–133.

Happonen H. 1993. Lapsi ja kouluympäristö. Teoksessa Tuunainen K., Happonen H., Ihatsu M. & Matilainen K. Peruskoulun fyysiset toimintaympäristöt ja erityisopetus. 29–44.

Happonen H. 1998. Fyysisten erityisopetusympäristöjen historiallinen, typologinen ja arvioitu tila Suomessa. Väitöskirja. Joensuun yliopisto.

Hautamäki J., Lahtinen U., Moberg S. & Tuunainen K. 2001. Erityispedagogiikan perusteet. Opetushallitus. Juva.

Ihatsu M. 1992. Teoksessa Tuunainen K. (toim.) Erityisopetuksen fyysiset ympäristöt Suomessa. Opetushallitus. Helsinki.

Jokiniemi J. 2007. Kaupunki kaikille aisteille. Moniaistisuus ja saavutettavuus rakennetussa ympäristössä. Väitöskirja. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.

Kataja J. 2003. Rentoutuminen ja voimavarat. Edita Prima Oy. Helsinki.

Kerola K. (toim.) 2001. Fyysinen tila: missä oppimistilanne järjestetään? Teoksessa Kyllikki K. (toim.) Struktuuria opetukseen. Selkeys ja rakenteet oppimisen edistäjinä. Ps Kustannus. Porvoo. 130-132.

Lahti P. 1996. Juurtuminen, asuminen. Teoksessa Latikka A-M. Tilaa mielenterveydelle. Mielenterveys ja fyysinen ympäristö. Stakes. Helsinki.

Lehti S. 2009. Ryhmäintegraation toteutusta Espoossa. Teoksessa Saloviita T. (toim.) Meidän koulu. PS-Kustannus. Juva. 64-65.

Matilainen K. 1992. Koulun fyysinen ympäristö. Teoksessa Tuunainen K. (toim.) Erityisopetuksen fyysiset ympäristöt Suomessa. Opetushallituksen raporttisarja 26. 25-40.

Moberg S. 1979. Leimautuminen erityispedagogiikassa. Nimikkeisiin apukoululainen ja tarkkailuluokkainen liittyvät käsitykset ja niiden vaikutus oppilasta koskeviin havaintoihin. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Nuikkinen K. 2005. Terveellinen ja turvallinen koulurakennus. Opetushallitus. Saarijärvi.

Närhi V. 2001. Tarkkaavaisuushäiriöinen lapsi koululuokassa. Teoksessa Ahonen T. & Aro T. (toim.) Oppimisvaikeudet. Kuntoutus ja opetus yksilöllisen kehityksen tukena. Atena-kustannus. Juva. 168-171.

Perkiö-Mäkelä M., Nevala N. & Laine V. 2006. Hyvä koulu. Työterveyslaitos. Helsinki.

Prashnig B. 1996. Erilaisuus. Oppimisen vallankumous käytännössä. Atena Kustannus. Jyväskylä.

Rihloma S. 2000. Valaistus ja värit sisustussuunnittelussa. Rakennustieto Oy. Helsinki.

Salonen K. 2010. Mielen luonto. Eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma. Green Spot. Helsinki.

Salonen K. 2005. Mieli ja maisemat. Eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma. Edita Prima. Helsinki.

Saloviita T. 2006. Erityisopetus ja inklusio. Kasvatus, 37 (4). 362-342.

Stenros H. & Aura S. 1984. Arkkitehtuurin muoto ja sisältö. Rakennuskirja Oy. Hanko.

Tapaninen A. & Kotilainen H. 2002. Ympäristö on osa hyvinvointia. Teoksessa Tapaninen A., Kauppinen T., Kivinen K., Kotilainen H., Kurenniemi M. & Pajukoski M. Ympäristö ja hyvinvointi. Ws Bookwell Oy. Porvoo. 90–107.

Tuan Yi-Fu. 1978. Children and the Natural Environment. Teoksessa Altman I. & Wohlwill J. (toim.) Children and the Environment. Plenum Press. New York. 5–25.

Tukiainen M. 2010. Luova tila. Tulevaisuuden työpaikka. Rakennustieto. Kolofon Baltic OU. Viro.

Vallinkoski A. 2011. Saa piirtää seinään. Avotakka 4/2011.

Internet-lähteet

Forestwayn erityiskoulu. <http://www.forestway.leics.sch.uk/>. Luettu 27.8.2011.

Koivulan koulu. Multisensorinen tila.

http://cedunet.fi/koivula/?multisensorinen_tila_%22aistila%22_kehitt%e4hanke. Luettu 29.8.2011.

Kjaervang U. On the road of aesthetics towards better education. <http://dcum.dk/act-educational-environment-pupils-and-students>. Luettu 27.8.2011

Lowden A. & Åkertstedt T. 2008. Full spectrum light intervention to promote alertness and sleep in adolescents. Karolinska Institutet/IPM-National Institute for Psychosocial Medicine. Stockholm, Sweden. www.innovativedesign.net/studentperformance.html. Luettu 28.10.2010

Opetushallitus. Ohjeita koulutuksen järjestämiseen.

http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen. Luettu 6.2.2011.

Opetushallitus. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset.

http://www.oph.fi/download/132882_Perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteiden_muutokset_ja_taydennykset2010.pdf. Luettu 26.9.2011.

Siltamäen koulu. <http://www.hel.fi/hki/silta/fi/Hankkeet>. Luettu 27.8.2011.

Tilastokeskus. Erityisopetus. <http://www.stat.fi/til/erop/index.html>. Luettu 20.3.2011.

Wikipedia. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Erityisopetus>. Luettu 29.8.2011.

Ympäristöministeriö. <http://ymparisto.fi.default.asp?contentid=40665>. Luettu 25.8.2011.

Painamattomat lähteet

Haastattelut

Henkilö 1. Haastattelu 8.2.2011.

Henkilö 2. Haastattelu 22.3.2011.

Henkilö 3. Haastattelu 4.4.2011.

Henkilö 4. Haastattelu 4.4.2011.

Henkilö 5. Haastattelu 6.4.2011.

Henkilö 6. Haastattelukysymykset sähköpostitse 10.5.2011 ja 1.9.2011.

Henkilö 7. Haastattelu 4.9.2011.

Wallenius Anne-Mari. Puhelu 25.5.2011

Opinnäytteet

Arnesson D. & Leonardson J. 2007. Fysisk klassrumsmiljö. En hermeneutisk bildstudie av hur gymnasieelever och lärare upplever samt önskar sig sin fysiska klassrumsmiljö. Examensarbete. Luleå tekniska universitet.

Carlsson G. & Ryden T. 2007. Uppfattningar och teorier kring samspelet mellan fysisk klassrumsmiljö och lärande. Examensarbete. Lärarhögskolan i Stockholm.

Kemppi Y. 2010. Klassrumsmiljö och elever med koncentrationssvårigheter. En observations- och intervjustudie i två åk 1 klasser. Examensarbete. Uppsala Universitet.

Liitteet

Kuvaliite 1 Metsän keskellä -sisustuskonsepti

Liite 2 Kuvalähteet

Liite 3 Haastattelujen kysymysrunko

Liite 4 Kysymyksiä Utajärven keskuskoulun erityisopettajille

Liite 5 Kysymysrunko Utajärven keskuskoulun rehtorille

Liite 6 Lisähaastattelukysymykset

Liite 7 Ensimmäiset ajatukset erityisopettajien arvioitavaksi

Liite 8 Sisustusluettelo

Kuvalähteet

Kuva 1. Prashnig B. 1996. Erilaisuus. Oppimisen vallankumous käytännössä. Atena Kustannus. Jyväskylä, 44.

Kuva 2. Happonen H. 1998. Fyysisten erityisopetusympäristöjen historiallinen, typologinen ja arvioitu tila Suomessa. Väitöskirja. Joensuun yliopisto, 150.

Kuva 3. Happonen H. 1998. Fyysisten erityisopetusympäristöjen historiallinen, typologinen ja arvioitu tila Suomessa. Väitöskirja. Joensuun yliopisto, 155.

Kuva 4. Paula Tikkanen. 12.5.2011.

Kuva 5. Paula Tikkanen. 12.5. 2011.

Kuva 6. Paula Tikkanen. 12.5. 2011.

Kuva 7. Paula Tikkanen. 12.5.2011.

Kuva 8. Siltamäen koulu. <http://www.hel.fi/hki/silta/fi/Hankkeet>. Viitattu 27.8.2011.

Kuva 9. Forestwayn erityiskoulu. <http://www.forestway.leics.sch.uk/>. Viitattu 27.8.2011.

Kuva 10. Forestwayn erityiskoulu. <http://www.forestway.leics.sch.uk/>. Viitattu 27.8.2011.

Kuva 11. Koivulan koulu. http://cedunet.fi/koivula/?multisensorinen_tila_%22aistila%22_kehitt%e4hanke. Viitattu 29.8.2011.

Kuva 12. Koivulan koulu. http://cedunet.fi/koivula/?multisensorinen_tila_%22aistila%22_kehitt%e4hanke. Viitattu 29.8.2011.

Kuva 13. Koivulan koulu. http://cedunet.fi/koivula/?multisensorinen_tila_%22aistila%22_kehitt%e4hanke. Viitattu 29.8.2011.

Kuva 14. Paula Tikkanen. 12.5.2011.

Kuva 15. Paula Tikkanen. 12.5.2011.

Kuva 16. Paula Tikkanen. 22.3.2011.

Kuva 17. Paula Tikkanen. 1.5.2011.

Kuva 18. Paula Tikkanen. 1.5.2011.

Kuva 19. Tarravimma. www.tarravimma.fi/kevatoksa-p-757.html. Viitattu 10.10.2011.

Kuva 20. Somanet. www.somanet.fi/sisustus/koriste.php?koirsteesi=2191. Viitattu 10.10.2011.

Kuva 21. Somanet. www.somanet.fi/sisustus/koriste.php?koirsteesi=2191. Viitattu 10.10.2011.

Kuva 22. Svensson Markspelle. www.svenssonmarksepelle.com/products/hanging-fabrics/willow-8500. Viitattu 10.10.2011.

Kuva 23. Almedahls. www.almedahls.se/web/metervaror_1/84213-254.aspx. Viitattu 10.10.2011.

Kuva 24. Bene. <http://bene.com/office-furniture/nanimarquina-little-field-of-flowers/>. Viitattu 10.10.2011.

Kuva 25. Cubeme. <http://cubeme.com/blog/category/furniture/page/37/>. Viitattu 10.10.2011.

Kuva 26. Matteriashop.

www.matteriashop.com/product_info.php?cPath=21_23&products_id=231&osCsid=e99ae22c2c5ca3b65b5a2eae6b28d10a. Viitattu 10.10.2011.

Kuva 27. Finnish Design Shop. www.finnishdesignshop.fi/Eelovi-m-109.html. Viitattu 10.10.2011.

Kuva 28. Design museum shop. <http://designmuseumshop.com/catalogue/furniture-lighting-pigeon-light?page=all>. Viitattu 10.10.2011.

Kuva 29. Bravo lifestyle. Viitattu 10.10.2011. www.oulunbravo.com/pupu-valaisin-p-779.html.

Kuva 30. Paula Tikkanen. 13.10.2011.

Kuva 31. Paula Tikkanen. 13.10.2011.

HAASTATTELURUNKO

Nimi

Sukupuoli

Ammatti , nykyinen työntehtävä

Valmistumispaikka ja vuosi

Minkälainen sinulla on nykytilanne, jossa toimit opettajana? Minkälaista opetusta annat/Minkälaisille oppilaille?

Onko tiloissa, jossa opetat, otettu huomioon erityisoppilaiden tarpeita?

Keitä henkilöitä nykyisten tilojen suunnittelussa on ollut mukana?

Onko sinun koulutuksessasi annettu tietoa opetustilojen suunnittelusta?

Näetkö että fyysisellä oppimisympäristöllä on vaikutusta oppimiseen?

Luettelen kohta kohdalta fyysiseen ympäristöön liittyviä tekijöitä. Kerro onko tekijällä mielestäsi merkitystä oppimistilanteessa, joko negatiivisessa tai positiivisessa mielessä. Kerro myös jos sinulla on kokemusta tai esimerkkejä kyseisestä tekijästä.

Valaistus ja valot

Kalusteet ja niiden sijoittelu

Järjestys ja siisteys

Virikkeellisyys

Tilanjakajat

Värit

Akustiikka ja musiikki

Tekstiilit

Koetko, että nykyaikana oppimistiloissa olisi jotain uusia erityistarpeita, johon pitäisi kiinnittää huomiota?

Olisitko kiinnostunut saamaan tietoa oppimisympäristöjen suunnittelusta?

Mitä kautta haluaisit saada lisätietoa?

Onko sinulla vielä jotain lisättävää?

KYSYMYKSIÄ UTAJÄRVEN KESKUSKOULUN ERITYISOPETTAJILLE

Minkälaiseen käyttöön erityisopetustilat tulevat?

Käytetäänkö tiloja myös muuhun tarkoitukseen, kuten kokouksiin?

Minkälaisia tarpeita tiloissa täytyy ottaa huomioon?

Kuvaile minkälaisia oppimistilanteita tiloissa tulee olemaan.

Onko sinulla opettajan näkökulmasta tarpeita tilan suhteen?

Minkälaisia vanhoja kalusteita ja esineitä tiloihin on tulossa?

Onko sinulla jotain muita toiveita mitä pitäisi ottaa huomioon?

KYSYMYSRUNKO UTAJÄRVEN KESKUSKOULUN REHTORILLE

Toiveet ja ajatukset liittyen tilojen suunnitteluun

Tilojen suunnitteluun varattu budjetti

Suunnittelun ja koko projektin aikataulu

Onko saatavilla pohjapiirustukset, leikkauskuvat, materiaaliluettelot, sähkösuunnitelmat

Haluaako minun suunnitteluun liittyvää välikatselmusta

Suunnitelmien valmistumisaikataulu

LISÄKYSYMYKSIÄ HAASTATTELUUN

Eroaako erityisoppimisympäristö ulkonäöllisesti jotenkin yleisopetuksen ympäristöstä?

Koetko, että erityisopetusympäristön ulkonäöllä tai tilalla on vaikutusta oppilaiden halukkuuteen osallistua erityisopetukseen?

Oletko havainnut, että erityisopetustilojen erilaisuus verrattuna yleisopetuksen ympäristöön voisi olla korostamassa erityisoppilaan leimaa?

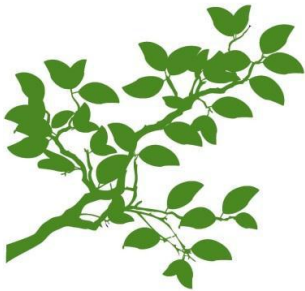
Onko sinulla muuta kommentoitavaa aiheeseen?

Ideoita/ajatuksia erityisopetustilojen suunnitteluun 7.5.2011

Olen tutustunut nyt pohjapiirustuksiin ja arkkitehdin suunnitelmiin. Yksi ajatus on, että jokaisessa luokassa käytettäisiin mahdollisesti yksityiskohdissa luokkiin samoja värejä mitä arkkitehti on määritellyt yhdelle seinälle tehosteväriksi. Jotta luokista ei tulisi liian räikeitä, tehosteväriin lisäksi luokkaan tulisi lisää **maksimissaan kahta uutta väriä**, esimerkiksi verhoihin.

Suunnitteluun olen ottanut **lähtökohdaksi metsän**. Luontoelementit toimivat erityisen hyvin erityisopetustiloihin taustakirjallisuuden pohjalta mihin olen perehtynyt. Teeman pohjalta olen miettinyt miltä metsässä näyttää, tuntuu, kuulostaa. Laitan liitteeksi tunnelmakuvat mitä olen tiloihin kehitellyt. Toivottavasti niistä pääsee vähän juonesta kiinni. Ajatuksena oli, että luokat mitkä pääsääntöisesti ovat pienemmille oppilaille, olisivat hieman **leikkimielisemmät** kuin vanhemmille oppilaille pääsääntöisesti tarkoitetut tilat. Tunnelmakuvissa eroa olen vähän lioitellut, jotta ajatus on helpompi ymmärtää. Oikeassa tilanteessa ero olisi hienovaraisempi.

Metsäteemaa olen ajatellut luoda eniten jakotiloihin. Ideoita olisi esimerkiksi seinälle kiinnitettävät, irroitettavat sisustustarrat. Esimerkiksi oikein **iso puu ja lintuja** toisi metsän tunnelmaa. Ajatuksena olisi, että lattialle saataisiin **suuria lattiatyynyjä** tai vastaavia jossa voisi ottaa rennosti, ja joita voisi myös tuoda tarpeen mukaan luokan puolelle. Jakotiloissa olisi mukava jos sinne saisi ison pyöreän (helposti puhtaanaapidettävän) **maton** tuomaan lisää pehmeyttä tilaan.

Kukat/kasvit toisivat tilaan lisää viihtyisyyttä. Luokissa ei kuitenkaan ole kovinkaan paljon vapaata lattiatilaa. Mietin, että kasveja voisi laittaa jossain muodossa seinälle. Yksi ajatus oli, että jakotilan ikkunan alapuolella olisi teline kukille.

Olen tilannut näytepaloja paloturvallisista verhoista. Mietin, että **verhot voisivat koostua kahdenlaisista verhoista, yksivärisestä ja kuviollisesta kankaasta**. Kunhan olen saanut loputkin näytepalat, voisin laittaa vaikka kahdesta omasta mielestäni parhaasta kankaasta teille kuvat tulemaan arvioitavaksi.

UTAJÄRVEN KESKUSKOULUN ERITYISOPETUSTILOJEN SISUSTUSLUETTELO

	Ostopaikka, valmistaja	Nimi	Väri	Materiaali	Koko	Hinta (sis. Alv.)
Kalusteet						
	Kinnarps	Xact 195xbase	Valkoinen	Laminaatti, metalli	59 x 59 x 86cm säädettävä	
	Kinnarps	Origo	Valkoinen	Laminaatti, metalli	säädettävä	
Verhot						
	Eurokangas, Svensson Markspelle	Willow	5500 Vihreä	100% Polyesteri	50 x 210cm	Kts. Tarjous
	Vallila Interior, Svensson Markspelle	Karat	V101 Vihreä	100% Polyesteri		
	(Almedahls	Slottskogen	Vihreä	50%Puuvilla 50%Pellava)		
Lattiatyyny						
	Eurokangas	Cs Delia-kangas	Tum. Harmaa	100% Trevira CS	80x80cm	Kts. Tarjous
	Matteriaishop	Huopatyyny M	Harmaa	70% Villa, 25% Polyakryyli	60x60cm	95

tai

Matot

Eurokangas,V/m Carpet

Cecilia

Vihreä

Polyamidi

133cm/160cm

Kts. Tarjous

Seinätarrat

Itse kontaktista leikkaamalla metsää,puita, lintuja, perhosia

tai

ON24

Oksa ja sammakko

Vaaleanvihreä

70 x 50cm

21

Sisustustarrat.fi

Oksa

Keskivihreä

150 x 54cm

76

Tarravimma

Kevätoksa

Vihreä/musta

95 x 58cm

46

Tunnelmavalaisimet

Matteriaishop

Linnunpönttö

Tammi

25 x 18 x 17cm

195

tai

FinnisDesignShop,Eelovi

Lintukoto

Valkoinen

Maal. Teräs

11 x 13 x 22cm

98

Ripustustarvikkeet

Ikea

Dignitet-vaijeri

9,95

Kodin 1

HappyHome-lintutarrat

27,95

Kukkatarvikkeet

Binja

Kukkalauta

Valkoinen

Massiivikoivu

Smartia

Ruukku Basic Duo

Valkoinen

halk. 15-27cm

5,60-19,90

Ikea

PS Fejö altakasteluruukku

Muovi

halk. 39cm

17,95

Eero Aarnio

Evergreen kastelukannu

13,5

Musiikin kuuntelu

Pixmania, Sony

MDR-ZX300

Valkoinen

29,9

Cdon

An Evening in the forest

11,95

Cdon

Nightingale songs

11,95

Yhteystiedot

Binja	www.binja.fi
Cdon	www.cdon.fi
DesignEeroAarnio	www.designeeroaarnio.com
Eelovi	info@eelovi.com
Eurokangas	www.eurokangas.fi
Ikea	www.ikea.fi
Kinnarps	www.kinnarps.com
Kodin 1	www.kodin1.com
Matteriasshop	www.matteriasshop.com
ON24	www.on24.fi
Pixmania	www.pixmania.com
Sisustustarrat.fi	www.sisustustarrat.fi
Smartia	www.smartia.fi
Tarravimma	www.tarravimma.fi
Vallila Interior	www.vallilainterior.fi